

Israël en Libanon
de (ver)wor-
ding van het
beloofde land

pagina 5

werkbladen: Overcome
Aanwezig zijn door ruimte
te bieden voor ontmoet-
ingen. Drie artikelen voor
gesprek en daad.

pagina 6/7

Wij in de daderrol
Over Nederland als
slachtoffer, weten wij
veel, maar over onze
daderrol lijden wij aan
geheugenverlies
pagina. 8

Bram Grandia,
voorzitter van de theologische
werkgroep van Kerk en Vrede

VIJF JAAR NA 11 SEPTEMBER 2001:

De wereld is er niet veiliger op geworden

De term "war on terrorism" diende zich al snel aan. De beelden van 5 jaar geleden zullen niet snel van ons netvlies gaan. Instortende torens. Direct een aanwijzing van de daders: De Taliban in Afghanistan als asieleners van Osama Bin Laden. Het Talibanbewind in Afghanistan -als deel van de "as van het Kwaad"- moest tot de orde geroepen worden.

Terwijl de Taliban nog aan het onderhandelen waren hoe Osama Bin Laden uitgewezen kon worden, viel de bommenregen al over Afghanistan. In maart 2003 vallen Amerika en Engeland Irak aan. Irak zou een van de grote steunpilaren zijn van het internationale terrorisme.

Nederland een willig bondgenoot in twee verbijsterende oorlogen

Nu -5 jaar later- wordt algemeen erkend dat Irak niets te maken had met de aanslag op de Twin Towers, dat er zomaar geen regelrechte verband is tussen de Taliban en de aanslag op de Twin Towers. Inmiddels in het Midden-Oosten veranderd in een waar slagveld. Nederland is vanaf het begin een actieve bondgenoot zowel in Afghanistan als in Irak. Ook na het bekend worden van het feit dat Irak niet in het bezit was van massavernietigingswapens en Irak het internationale terrorisme, met name Al Qaida niet steunde, was dit geen reden voor Nederland om zich te bezinnen op deelname aan de coalitie.

Wat is er in onze geesten gebeurd?

De oorlog tegen het terrorisme heeft zich genesteld in onze binnenkamers, in de hoofdartikelen, in de columns. Oorlog tegen terrorisme is hét item in het nieuws geworden. Niet de oorlog tegen de honger, niet de millenniumdoelen, niet de strijd tegen aids, maar "de oorlog tegen het terrorisme" is hét punt. Alles moet dienstbaar zijn aan deze oorlog. Oorlog, strijd, vijand, het kwade, die taal, die oorlogsre-

toriek heeft een plaats gekregen in onze samenleving, in onze hoofden. Door oorlogstaal te gebruiken ook bijv. in het debat met en over moslims in onze samenleving vindt verharding plaats. Het is steeds een "wij-zij". Minister Kamp spreekt over "onze jongens en meisjes" die in naam van het vrije westen strijden tegen de "terroristen". De werkelijkheid is zoveel gecompliceerder. Zolang elk conflict geformuleerd wordt in termen van "wij-zij", vindt versimpeling plaats.

Wie is de vijand ?

De vijand is de terrorist. Specifieker: De vijand is de moslimterrorist.

De vijand is het land waar moslimterroristen zich ophouden. Voor dat we het weten is de moslimwereld de vijand en is de strijd tussen religies en beschavingen. Op deze wijze wordt het eigen westerse gelijk georganiseerd, wordt het een strijd tussen beschavingen en religies.

Wat mij opvalt in de oorlogsretoriek is het tegenover elkaar stellen van het "absolute kwade" en het "absolute goede." De Navo vecht voor het absolute goede tegen staten die het absolute kwade vertegenwoordigen. De werkelijkheid wordt op een onrustbarende wijze versimpeld. Het antwoord op de aanval van terroristen, voor het belangrijkste deel afkomstig uit Saoedie Arabië, is een oorlog tegen landen. Dat is disproportioneel. Waarom geen steviger analyse van de immense steun van de Amerikaanse bondgenoten Saoedi Arabie en Pakistan aan moslimterroristen ?

John le Carré (spion en detectiveschrijver) schreef een prachtig artikel in de Sunday Times op 8 oktober 2001. Hij eindigt zijn artikel als volgt:
"President Bush, alstublieft, premier Blair, ik smeek u: bond God erbuiten. Wie denkt dat God oor-

log voert, schrijft hem de ergste dwaasbeden van de mensheid toe. Als we ook maar iets weten over

onze trieste plicht een stelletje modern-middeleeuwse godsdienstfanaten op te sporen en te straffen.

Eerste reactie in Madrid: demonstreren; maar daarna...?

God, en ik pretendeer dat niet, dan geeft hij de voorkeur aan efficiënte voedseldroppings, toegewijde medische teams, steun en degelijke tenten voor hen die hun buis en familie kwijt zijn, en onvoorwaardelijke, fatsoenlijke erkenning van onze vroegere zonden en de bereidheid ze goed te maken, hij heeft ons liever minder inbalig, minder arrogant, minder evangeliserend, en minder afwijzend tegenover degenen die het niet reddan in de wereld.

Het is geen nieuwe wereldorde, nog niet, en het is Gods oorlog niet. Het is een afschuwelijke, noodzakelijk, vernederende actie die het falen van onze geheime diensten moet goedmaken, evenals onze blinde, politiek stommiteit om islamistische extremisten te bewapenen en te gebruiken in de oorlog tegen de sojets en ben vervolgens alleen te laten in een verwoest land zonder leider (Afghanistan). Nu is het

Maar die, zodra wij ben doden, juist zullen uitgroeien tot legendarische figuren"

Vijf jaar later: Een trieste balans

Nu 5 jaar later is de balans triest. Wie op de hoogte wil blijven van de incidenten in Afghanistan en Irak en van het aantal slachtoffers kan o.a. terecht op <http://www.icasualties.org/oef/>.

Wat kunnen we doen als Kerk en Vrede ?

- Een beweging als Kerk en Vrede kan vanuit een rijke traditie vraagtekens zetten bij de oorlogsretoriek, kan "onze heilige westerse zaak" ontheiligen. Kerk en Vrede kan er op wijzen dat God zich niet voor een westerse kar laat spannen. Het is die oorlogsretoriek die

we als Vredesbeweging in beeld moeten brengen. Om de oorlog tegen "de vijand" te kunnen winnen op het slagveld moeten ook onze geesten tot een slagveld worden. "Winning hearts and minds" is ook een proces dat dagelijks in de politiek, in de kranten en in het nieuws plaats vindt. Wij als burgers moeten gaan geloven dat de werkelijkheid in feite heel simpel is, dat het gaat om licht tegenover donker, goed tegenover kwaad, vrijheid tegenover onvrijheid, democratie tegenover dictatuur. Als theoloog realiseer ik me hoe goed religieuze taal zich leent voor deze absolute tegenstellingen.

- Een beweging als Kerk en Vrede kan de nadruk leggen op de enorme kosten van deze oorlog. Tot 13 juni 2006 werd meer dan 320 miljard dollar (<http://zfacts.com/p/447.html>) vastgelegd door het Amerikaanse congres voor de oorlog in Irak. Daar komt zo'n 90 miljard dollar bij. De voormalig Wereldbank econoom Joseph Stiglitz schat de totale kosten van de Irakoerlog tussen de 1 en 2 miljard dollar. Hij berekent o.a. de kosten van de gezondheidszorg voor de vele Amerikaanse gewonden.

- Laat Kerk en Vrede in beeld brengen wat steeds buiten beeld gehouden wordt: de slachtoffers zowel aan militaire als aan burger zijde en de enorme verspilling van kapitaal dat gebruikt zou kunnen worden voor mondiale reconstructie. Nu lijkt het of onder het mom van "provinciale reconstructie" een mondiale catastrofe gefinancierd wordt.

- Laat Kerk en Vrede mensen aan het woord laten die een uitweg bieden, die niet heilig geloven in oorlog, maar die via internationaal recht, via diplomatie (denk aan Hans Blix) proberen te komen tot een vrede die stapje voor stapje dichterbij komt.

Church Mediation een goede manier om conflicten en spanningen in kerk en kerkelijke organisaties op te lossen

*“De woorden die pijn hebben gedaan tussen
jou en mij
vlak ze uit
wis ze weg
of als dat niet kan
verander een letter
maak van een uitroep teken een vraag
maak zachter een toon
verminder het gewicht en
als dat ook niet meer kan
voeg een pauze in
laat stilte spreken.....”*

**citaat uit: Jom Kippoer van
Awraham Soetendorp**

Vooraf in de kerk zijn we geneigd te denken dat moeilijkheden en spanningen door ons zelf moeten en kunnen worden opgelost. We kunnen elkaar immers uiteindelijk aanspreken op het feit dat we allemaal in dezelfde God geloven, dat in ons hetzelfde vertrouwen, dezelfde hoop leeft op een andere, een betere wereld. Jammer genoeg betekent dat in de praktijk vaak dat niemand het initiatief neemt om concreet aan de slag te gaan met het werken aan die oplossing.

Te vaak wordt er van uitgegaan dat wat we gemeen hebben voldoende is om een echte ruzie, een echt conflict te voorkomen. Soms werkt dat ook zo, soms echter leidt dit er toe dat het ongenoegen zich ingraaft, dat verdriet, onmacht en wrok groeien en zich als een veenbrand gaan verspreiden.

In veel kerken is een vorm van geschilbeheersing geregeld, vaak in de vorm van een instantie, oftewel een groep daarbij horende mensen, die alle betrokkenen horen en gesprek-

ken met hen voeren en uiteindelijk een uitspraak doen of een advies uitbrengen. Heel vaak is daarmee echter het conflict niet verdwenen en het gevoel van onmacht al helemaal niet.

Wat is er anders aan Church Mediation?

De mediator is niet degene die een oplossing of een advies aandraagt. Hij of zij doet niet anders dan partijen opnieuw en wezenlijk met elkaar in gesprek brengen en ze te helpen zelf een oplossing te bedenken waar iedereen vrede mee heeft. De methoden van de mediator zijn er op gericht partijen te helpen werkelijk te luisteren naar elkaar, niet als 'de andere partij' of zelfs 'de vijand', maar gewoon als iemand net als jij, die ook graag weer een goede en prettige samenwerking opbouwen wil. Zoals in het gedicht van A. Soetendorp is het vaak nodig om woorden te wischen, te veranderen, zachter te maken, andere woorden te vinden die meer betekenis hebben voor een gezamenlijke toekomst.

Sleutelwoorden bij mediation zijn: vrijwilligheid en vertrouwelijkheid.

Er is geen garantie dat men er samen uitkomt, maar het

Interreligieuze viering in de Grote Kerk van Leeuwarden, een jaarlijkse ontmoeting foto: Corry Nicolay

mooie van mediation is wel dat het zo aansluit bij wat mijn inziens bijbelse gedachten zijn over het omgaan met elkaar: goed naar elkaar luisteren, respect opbrengen voor elkaar, spreken en denken met het oog op een goede toekomst voor allen.

Church mediators: wie zijn dat?

Er is een Platform Church Mediation, waarin zich kerkelijk betrokken mediators hebben georganiseerd. Zij willen zich dienstbaar maken aan hun

eigen en andere kerken en aan kerkelijke organisaties (soms ook gezinnen) waarin spanningen zijn en waar zij geaccepteerd worden juist vanwege hun kerkelijke achtergrond. Grote en kleine kerken, protestants en katholiek, zijn vertegenwoordigd in de leden. Zij ontmoeten elkaar een aantal malen per jaar om elkaars kerkelijke achtergronden beter te leren kennen en om samen aan deskundigheidsbevordering te doen. Ook zijn er regionale groepen aan het ontstaan door het hele land. De meeste van

de ongeveer 45 kerkmediators hebben naast dit werk een gewone andere functie: organisatieadviseurs, predikanten, juristen, mensen uit het bedrijfsleven, welzijnswerk, onderwijs enz. Zij allen zijn geregistreerd bij het Nederlands Mediation Instituut, waardoor er zekerheid is dat het om mensen gaat wier vakbekwaamheid via permanente educatie wordt bijgehouden.

Lydeke Vroom

Redactioneel

Deze aflevering van Vredesspiraal verschijnt rond de Vredesweek van 2006. Tijdens het schrijven en samenstellen van het blad stonden de media bol van het almaar toenemende geweld in Uruzgan, de waarschuwingen voor een volledige burgeroorlog in Irak, de oorlog van Israël tegen Libanon en de Palestijnen en toen de rust daar weer enigszins teruggekeerd leek bleek de regering van Soedan zich te verzetten tegen VN-troepen in de provincie Darfur. Het contrast is groot. Terwijl wij met Vredesspiraal een beweging de andere kant op willen, houdt een spiraal van oorlog en geweld grote delen van de wereld in zijn greep. Daar is oorlog schering en inslag. Kennelijk zijn er nog veel mensen die daarvoor kiezen.

Het thema van deze Vredesweek luidt: "de ander dat ben JIJ". Dan zijn wij dus ook die anderen. Dan kunnen wij die wil tot oorlog voeren dus niet uitsluitend bij die anderen leggen, maar raakt het ook aan ons. Dan kunnen wij, of dan kan ons deel van de wereld, niet zomaar weglomen voor de medeverantwoordelijkheid aan de oorlog en het geweld in het Midden-Oosten. Rond Irak kunnen we dan nog wijzen naar 'de Amerikanen', hoewel ons land 'politieke steun' gaf. Maar als het om Israël en zijn bureaus gaat dan komen er als Europeanen niet zo gemakkelijk meer af, ofschoon het verder in de geschiedenis ligt. Uruzgan, daar dragen we als Nederland sinds 1 augustus ook formeel de verantwoordelijkheid voor. En Afrika leidt vooral onder een jarenlang negeren van wat daar nu precies aan de hand is. We sturen hulp als het ons even te veel wordt, maar het systema-

tisch aanpakken van de problemen daar staat, ondanks allerlei mooie verklaringen, erg laag op het prioriteitenlijstje. Het gaat niet aan onszelf met de schuld op te zadelen om daaruit te concluderen dat we maar beter niets kunnen doen. Integendeel. Maar om echt dingen goed te kunnen doen is het van levensbelang om de verwijten die we anderen maken ook op onszelf te betrekken. Hoe zit het met het handelen vanuit onze eigen belangen? Met het voortrekken van bepaalde partijen? Met het groter willen lijken dan we zijn? Met het systematische de andere kant op kijken? Met onverwerkt verleden? Met een heel selectief zelfbeeld waar geen plaats is voor de duistere kanten? Alles bij elkaar vormt dat de balk die we volgens het evangelie maar beter uit ons eigen oog weg kunnen wegnemen om daarna de splinter uit het oog van de ander te kunnen halen. Jezelf onder ogen komen

en daarbij ook even in de schoenen van de ander gaan staan, om alles in de juiste proporties te zien en daarna de ander te kunnen helpen. Beide moet gebeuren. Maar als we onze eigen balk overslaan dan gaat het goed mis als we zonder meer en met al onze goede en kwade goede bedoelingen die ander van z'n splinters af willen helpen. Voor je het weet steek je hem of haar een oog uit en maak je de boel van kwaad toe erger. De voorbeelden van hoe dat mis kan gaan liggen voor het oprapen.

In deze Vredesspiraal hopen we onze ogen open te houden voor onze eigen rol tegenover die anderen. De rol die we vandaag spelen, gisteren en morgen; in onze eigen omgeving en op het wereldtoneel. Niet alleen om kritisch te zijn, maar ook om beter te kunnen handelen.

De redactie

Van hier (en Porte Alegre) naar Tokio

Jan Schaake

Van 8 tot 18 oktober a.s. vindt in Tokio de vierjaarlijkse Council plaats van de International Fellowship of Reconciliation (IFOR) waarbij Kerk en Vrede sinds jaar en dag is aangesloten. Op de Council stellen gedelegeerden van zo'n 50 afdelingen en groepen een gezamenlijk beleidsplan vast voor IFOR, wordt gesproken over de toelating van nieuwe afdelingen en wordt een nieuw internationaal bestuur gekozen. Gezien onze omvang heeft Kerk en Vrede recht op twee stemhebbende gedelegeerden: Abe Thijs gaat in oktober vanuit het bestuur naar Tokio en Jan Schaake vanuit de staf. In dit artikel een korte schets van waar we ons voor willen inzetten op deze IFOR-Council.

In de vorige aflevering van Vredesspiraal stond op de voorpagina een interview door Abe Thijs met Wies Houweling over de 9de Assemblee van de Wereldraad van Kerken die in februari jl. in Porte Alegre heeft plaatsgevonden. Op de Assemblee is veel gesproken over economische globalisering, over het vele geweld in de wereld en wat kerken daaraan zouden moeten doen. Veel en vooral mooie woorden, maar, zo kreeg het interview ook als titel mee, "We moeten het nu zelf in de praktijk brengen".

Die 'we' zijn natuurlijk de lidkerken, meer specifiek de (Raad van) Kerken in Nederland. Maar die 'we' zijn ook de kerkelijke bewegingen die iets met de thema's van mondiale gerechtigheid, vrede en geweldloos hebben. Kerk en Vrede, maar ook IFOR. Welke bijdrage zou dit interreligieuze en internationale netwerk kunnen geven aan het in de praktijk brengen van al die mooie voornemens. Vanuit Kerk en

Vrede hebben we besloten daar een voorzet voor te doen.

De Wereldraad over oorlog en geweld

Eerst nog terug naar de Assemblee van de Wereldraad. Kwam men er rond het thema 'globalisering' niet helemaal uit, rond oorlog, terrorisme en geweld werd consensus bereikt over een aantal tamelijk verstaande verklaringen.

De meest uitgebreide verklaring betreft het thema 'humanitaire interventie' dat de laatste jaren de 'verantwoordelijkheid om te beschermen' is gaan heten. De Wereldraad, die ook door de Verenigde Naties was gevraagd om daar theologisch en ethisch op te reflecteren, sprak om te beginnen zijn tevredenheid uit over deze naamswijziging. Waar 'humanitaire interventie' vooral gaat over de humanitaire motieven van landen die een militaire interventie willen plegen, wordt bij de 'verantwoordelijkheid om te beschermen' de bedreigde bevolking centraal gesteld en wordt in de eerste plaats de eigen regering van het betreffende land aangesproken. Bovendien laat deze formulering ook ruimte bestaan voor andere dan militaire instrumenten, zoals conflictpreventie of burgervrede-werkers.

Want, zo stelt de Assemblee vast, hoe verschillend er binnen de kerken ook wordt gedacht over het leerstuk van de rechtvaardige oorlog, één ding staat vast: kerken en christenen dienen te werken aan vrede en geweldloosheid in het midden van alle oorlog en geweld waardoor ze worden omringd. Overigens wordt in de verklaring vastgesteld dat oorlogen zelden of nog nooit het humanitaire doel hebben bereikt. Bovendien wordt vastgesteld dat vooraf werd geclaimd. Het zou logisch zijn om op grond daarvan de oorlog ethisch en praktisch uit te sluiten, maar zover wilde de Assemblee niet gaan.

Preventie staat voorop en het liefst door het versterken van lokale capaciteiten om latere interventie onnodig te maken. Het gaat daarbij om het werken aan veiligheid in de meest brede betekenis van het woord.

afbeelding In eigen boezem?
of hebben jullie wat van IFOR

Ook in de verklaringen over terrorisme en de hervorming van de Verenigde Naties komt dit brede veiligheidsbegrip naar voren, waarbij gesteld wordt dat veiligheid gebaseerd moet zijn op ontwikkeling en waardigheid van mensen en bevolkingsgroepen. Kerken en andere geloofsgemeenschappen zouden daarbij een belangrijke rol moeten spelen, met name waar het gaat om dialoogprocessen en het bouwen van vertrouwen tussen verschillende bevolkingsgroepen, maar ook als het gaat om crisis centra, verzoeningswerk en traumaverwerking. Ook zouden kerken, volgens de Wereldraad, zich in moeten zetten voor de ontwikkeling van geweldloze interventietechnieken (burgervrede-werk).

De eigen rol van de kerken komt overigens regelmatig te sprake, zo ook in de verklaring over de VN-hervorming. Deze zou dan onder andere bestaan in het versterken en laten doorklinken van de stem van die gemeenschappen die het slachtoffer zijn van de internationale economische politiek. Daarnaast wijzen de kerken op het achterblijven van de capaciteiten bij de Verenigde Naties en bij de geloofsgemeenschappen zelf om te gaan met de groeiende interactie van geloof en internationale politiek. Wie Bush en Bin Laden en zoveel andere leiders hoort, maakt zich geen enkele illusies over de scheiding van kerk en staat die in de internationale arena zou zijn doorgevoerd. De Wereldraad bepleit

eigenlijk een goed georganiseerd overleg tussen VN en wereldwijde geloofsgemeenschappen.

Tot slot roept de Wereldraad de kerken op om aan het eind van het Oecumensch Decennium To Overcome Violence (in 2010) te komen tot een omvangrijke oecumenische verklaring waarin nog tal van onopgeloste vragen rond de hele thematiek rond oorlog, terrorisme en geweld van een antwoord worden voorzien. Naar verluidt begint het Wereldraad-secretariaat komende najaar al met de eerste consultaties daarover.

Hoofd en handen

In de verklaringen van de Wereldraad klopt het hart van de goede wil en de goede bedoelingen. Maar als 'wij' er niets mee doen, dan bloedt het snel leeg. Hoofd en handen. Om met de handen te beginnen, zowel IFOR als Kerk en Vrede hebben zich aangesloten bij het internationale partnerschap van niet-gouvernementele organisaties voor de voorafkomst van geweldloze conflicten (People Building Peace). Dit partnerschap, en tal van andere verwante bewegingen, kent de praktijk van het versterken van lokale vredescapaciteiten en geweldloze interventies, zoals burgervrede-werk, en probeert eveneens voor zichzelf een plek te verwerven in het VN-systeem, met name nu de Verenigde Naties en jaar geleden een commissie voor vredesopbouw (Peacebuilding Commission)

in het leven hebben geroepen. De specifieke bijdrage die kerken en geloofsgemeenschappen kunnen spelen als het gaat om bijvoorbeeld verzoening en trauma healing, het wegnemen van vijandsbeelden en het doordringen tot de haarvaten van een samenleving, komt in de stukken van People Building Peace nog niet helemaal tot z'n recht en IFOR zou een brug kunnen slaan tussen deze twee bewegingen, zodat ze samen (met ook andere geloofsgemeenschappen) een krachtig instrument voor de vrede zouden kunnen worden. Een tweede dimensie is het hoofd. Er zijn een aantal IFOR-afdelingen die voldoende theologische kennis in huis hebben om met de Wereldraad mee te denken en mee te schrijven aan die omvangrijke oecumenische verklaring over een rechtvaardige vrede (Just Peace, tegenover de rechtvaardige oorlog). Kerk en Vrede is één van die afdelingen, zoals we drie jaar geleden al bewezen hebben toen we op verzoek van de Raad van Kerken in Nederland het boek 'In eigen boezem' schreven. IFOR zou een wereldwijde, en zo interreligieus mogelijk samengestelde werkgroep van theologen en ethici kunnen vormen die in nauw overleg met de Wereldraad aan zo'n verklaring meeschrijft. Hierover is inmiddels contact geweest met het secretariaat van de Wereldraad en men zou dat toejuichen. Maar de Wereldraad van Kerken is natuurlijk meer dan een secretariaat in Genève. De afzonderlijke lidkerken en de nationale Raden van Kerken moeten nu werk gaan maken van alle goede intenties die een half jaar geleden in Porte Alegre zijn uitgesproken. Dat gaat niet vanzelf. Eenmaal terug van een inspirerende conferentie komt de hele eigen wereld met z'n eigen beslomeringen weer op je af. IFOR-afdelingen, overal in de wereld, zouden hun eigen kerken moeten herinneren aan de uitspraken van de Assemblee en hen wegen wijzen hoe daar in de eigen situatie invulling aan kan worden gegeven. Van hier naar Tokio en terug.

Globalisering

In 75 pagina's doet Leonardo Boff de 'Global Civilization' af (ISBN 1 845530055; Engels). Mooi kort. Als zo'n man dan ook nog een schrijver heeft, moet hij haast wel gelijk hebben. Het bredere kader voor de Kerk en Vrede-agenda.

Bij Boff resulteert het proces van globalisering in een samenleving waarvan het doel niet meer is/kan zijn volledige werkgelegenheid; dat moet worden: maximale activiteit. Bekende beschrijvingen en analyses. Markteconomie

moet economie met markt worden. (Economie als een sturingsmechanisme onder andere). Maar zijn angst is wel, dat politici niet cultureel en spiritueel uitgerust zijn voor de ingewikkelde problemen waarmee ze te doen hebben. In de vredesbeweging zullen we m.i. zijn profetische term 'economische ontwapening' aandacht moeten geven.

Kritische pen t.a.v. hoe het christendom van het westerse type omging met de samenleving. Maar God schrijft de zondaar niet af; neemt hem juist op in

zijn Verbond dat de horizon voor een nieuwe wereldorde kan zijn. Bevrijdend christendom, je moet er maar op komen, verzucht je wel eens. Maar als Boff het zegt, mag het! Het moet natuurlijk ook.

Na de ineenstorting van het communisme houdt het overgebleven kapitalisme de droom van onbegrensde ontwikkeling gaande. Daar zit het concept achter van de mens als veroveraar, dat zich doorzet in onderdrukking van het vrouwelijke (in mannen en vrouwen) en in verachting van verschil en van de omringende natuur en kosmos. (De appendix geeft de tekst van het Earth

Charter).

Het is haast gênant dat Boff zo positief kijkt naar de kleine veranderingen die hij al ziet; en die toch die echt menselijke 21e eeuw gaan opbouwen. Hij gelooft blijkbaar echt in de kracht van kleine dingen/mensen. We zijn volgens Boff allemaal adelaars; weliswaar opgevoed als kippen; maar op de berg losgelaten nemen we toch weer een hoge vlucht. Je moet ons niet afmeten naar onze kleinheid; maar afrekenen op de grootse visie op de toekomst van een mensheid van groter menselijk gehalte.

Jan Anne Bos.

Pim Valkenberg

Radboud Universiteit, Nijmegen /
Loyola College, Baltimore MD,
USA.

Jezus volgens de Islam (2)

Wanneer christenen met joden en moslims in gesprek gaan, dan ontdekken zij vaak evenveel over hun eigen geloof als over het geloof van anderen. Juist in gesprek met anderen staan christenen op een nieuwe manier stil bij het eigene van hun geloof. De naam zelf zegt het al: het eigene van het christelijk geloof heeft te maken met de persoon van Jezus van Nazareth.

Soms is het gemakkelijk om met anderen over Jezus te praten omdat zij op hun eigen wijze Jezus hoog achten, soms levert het juist problemen op. Zo maakte ik onlangs mee dat het bestuur van een parochie in Nijmegen een joodse gesprekspartner trachtte te vinden voor een gesprek over Jezus; maar dat was nog niet zo gemakkelijk omdat de meeste joden geen goede herinnering hebben aan dergelijke gesprekken. Zij zijn in het verleden vaak gedwongen om over door christenen bepaalde thema's te disputeren, hetgeen nogal eens uitliep op hun gedwongen bekering.

Moslims daarentegen willen vaak juist wel met christenen over Jezus praten omdat zij in hun eigen godsdienst aan Jezus een belangrijke plaats toekennen. Nogal eens hoor je dan: wij moslims houden Jezus en zijn moeder in ere; waarom kunnen jullie onze profeet Mohammed dan niet eren? Op deze netelige vraag wil ik in deze bijdrage niet ingaan, maar ik wil wel duidelijk maken dat het gesprek over Jezus met moslims eigen kansen en eigen problemen kent. In een vorig nummer van de Vredesspiraal heeft Abdullah Aymaz daar vanuit het perspectief van een moslim al op gewezen. Ik wil daar niet een tweede perspectief tegenover stellen, het perspectief van een christen, maar liever nadenken over de voorwaarden waaronder het gesprek tussen moslims en christenen over Jezus de beste kansen zou hebben.

Jezus als profeet, tekening Barika (14) uit India

Laat ik meteen met een belangrijk probleem beginnen: veel moslims zijn van mening dat zij eigenlijk genoeg hebben aan wat er in de Koran over Jezus geschreven staat. De koran is immers voor hen het beslissende Woord van God, en daarom vinden zij vaak dat de teksten over Jezus uit de Koran voldoende basis zijn voor een gesprek over Jezus. Toch denk ik dat een dergelijk gesprek op basis van de Koran ontoereikend is als basis voor gesprek, en wel om twee redenen. De eerste reden ligt voor de hand: de Koran ontkent een aantal geloofsinzichten die voor christenen wezenlijk zijn. Zo zijn er bijvoorbeeld een aantal verzen uit de Koran die suggereren dat Jezus niet aan het kruis gestorven zou zijn maar door God gered is terwijl een ander in zijn plaats aan het kruis gestorven zou zijn. Dit is moeilijk te verteren voor christenen die in de kruisdood van Jezus de basis zien voor hun verlossing. Met meer nadruk nog verzet de Koran zich tegen de gedachte dat Jezus de zoon van God zou zijn – integendeel, zo staat te lezen, hij is de zoon van Maria en niet meer

dan een dienaar van God. Terwijl de klassieke geloofsbelijdenis spreekt over Christus als Gods Zoon die "geboren, niet geschapen is", stelt de Koran met nadruk dat God niet baart noch geboren wordt. Voor veel christenen doet het beeld van Jezus in de Koran dus geen recht aan het geloof dat zij ontleen aan de bijbel en de tradities van het christendom. Ze hebben daarbij dikwijls de gedachte: wij christenen weten toch wel meer en beter over Jezus dan moslims, omdat wij juist aan deze man onze identiteit ontleen. Of dit nu terecht is of niet – er zijn onderzoekers die zeggen dat we in de Koran wellicht heel oude joods-christelijke tradities over Jezus tegenkomen – het maakt het gesprek over Jezus op basis van de Koran wel heel moeilijk. Maar belangrijker nog dan deze dogmatische overwegingen is mijn tweede reden om te menen dat het gesprek tussen moslims en christenen over Jezus niet uit kan gaan van wat de Koran daarover zegt. De Koran is weliswaar voor moslims de bron van hun kennis over God omdat God hier zelf

aan het woord is – een visie die de meeste christenen niet kunnen delen, maar wel respecteren – maar dit geschrift vormt slechts één van de bronnen van het geloofsleven van moslims. Zo zijn er naast de teksten over Jezus uit de Koran (onlangs nog indringend aan de orde gesteld door Karel Steenbrink in zijn boek *De Jezusverzen in de Koran*, Zoetermeer 2006) ook een groot aantal overleveringen over Jezus die niet lang geleden eveneens in het Nederlands vertaald zijn (Tarif Khalidi, *Woorden van Jezus in de moslimtraditie*, Deventer 2003). Daaruit blijkt dat Jezus in het geloofsleven van moslims op verschillende manieren kan functioneren: als leraar van wijsheid, als asceet, als vriend van God en zelfs als genezer. Langs deze verschillende wegen zouden christenen met anderen het gesprek over Jezus kunnen openen, zoals onlangs nog de beraadsgroep interreligieuze ontmoeting van de Raad van kerken in Nederland betoogd heeft in een notitie "Over Jezus spreken met andersgelovigen". Iets soortgelijks geldt mijns inziens voor christenen: het

gaat niet in de eerste plaats om wat over Jezus in de bijbel geschreven staat, hoe belangrijk dit ook moge zijn voor veel christenen, maar het gaat er om hoe Jezus functioneert in het geloof van christenen. Dat levende geloof, en niet de eerbiedwaardige teksten, moet mijns inziens de basis zijn van het gesprek tussen moslims en christenen over Jezus. Het gaat er niet om wat er precies over Jezus geschreven staat, maar wat zijn betekenis is voor ons hier en nu. In theologische taal uitgedrukt: de christologie (het nadenken over de persoon van Jezus) moet ten dienste staan van de soteriologie (het nadenken over wat hij voor ons betekent in termen van heil en bevrijding). Dit is helemaal geen nieuwe of revolutionaire gedachte, want ook de beroemde kerkvader Athanasius, die altijd wordt gezien als de grootste verdediger van de orthodoxe dogma's over Jezus, stelde al: als God geen mens was geworden, hadden wij niet gered kunnen worden. Met andere woorden: het gaat uiteindelijk om ons heil in navolging van Jezus.

Ik beseft dat het voorgaande betoog rijkelijk abstract lijkt te zijn. Maar tegelijk ben ik ervan overtuigd dat als we leren het gesprek over Jezus te voeren niet op basis van teksten of dogma's maar op basis van zijn betekenis voor ons leven, we dan meer kans hebben om ook werkelijk met elkaar verder te komen. Tenslotte is Jezus voor de meeste mensen een bron van inspiratie door zijn levensstijl die je kunt karakteriseren als een volgehouden zoektocht naar waarheid en gerechtigheid, ook als dit ten koste van hemzelf dreigde te gaan. Dat heeft een figuur als Mahatma Gandhi geïnspireerd in Jezus, en het heeft ook vele sefimy-mystici geïnspireerd om Jezus de grootste profeet te noemen. Wellicht kan het ook ons in het gesprek tussen christendom en islam op een nieuwe manier inspireren.

Maak angst bespreekbaar

In een brochure met deze ondertitel is door de beraadsgroep Interreligieuze

ontmoeting/contactgroep Islam van de Raad van Kerken in Nederland een handreiking uitgegeven voor het opzetten van ontmoetingen van christenen en moslims. Titel: "Wie is bang voor wie?" Gezien de politieke en maatschappelijke werkelijkheid is er alle reden om dergelijke ontmoetingen te organiseren. De brochure wil daartoe behulpzaam zijn. In het eerste hoofdstuk gaat het over de achtergrond van de angst die zowel bij autochtone als bij allochtone Nederlanders bestaat. In een

ontmoeting kan deze angst bespreekbaar worden gemaakt en kan gewerkt worden aan het versterken van wederzijds vertrouwen. In een 2e hoofdstuk zijn diverse mogelijkheden voor het opzetten van een dergelijke ontmoeting op een rij gezet. Hierbij wordt ondermeer beklemtoond dat een gezamenlijk draagvlak voor zo'n ontmoeting van groot belang is. Andere punten uit dit hoofdstuk: "Houd uzelf een spiegel voor", "Verzamel goed-nieuws-berichten en speel deze door". Opvallend is

ook de suggestie van het samen eten waarbij men via Internet met elkaar in contact wordt gebracht (www.eat2meet.nl). De brochure besluit met voorbeelden van een opzet voor een bijeenkomst van moslims en christenen. Op de achterzijde bevinden zich tot slot nuttige adressen en worden enkele relevante publicaties genoemd.

Besteladres: Koningin Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort, tel. 033 46 33 844, e-mail: rvk@raadvankerken.nl. Overigens is de brochure ook op Internet te vinden: www.raadvankerken.nl/wieisbang.htm

Piet Vliegthart

De (ver)wording van het Beloofde Land

Yosé Höhne-Sparborth
en Jan Schaake

Aan het eind van de Vredesweek, daags na het Joods Nieuwjaar en het begin van de grote feestdagen (die tot half oktober voortduren) en ook nog kort na het begin van de Ramadan, zal op zondag 24 september in veel kerken begonnen worden met een lezingencyclus uit Genesis waarin de aartsvaders en -moeders centraal staan. Een lastige cyclus tegen de achtergrond van de oorlog in Libanon en Gaza. Hoe ga je dan om met de ingeslepen interpretatie van Gods belofte van land en volk aan Abraham, Izaak en Jakob?

Bezinning op de eigen positie

Wat de lezingencyclus vooral zo heikel maakt, is de grote kerkelijke verlegenheid met deze politieke actualiteit. Aan de ene kant heeft de onopgeefbare verbondenheid met het land en volk van Israël de status van een kerkelijk dogma gekregen dat door velen wordt uitgelegd als een kritiekloze steun aan de huidige staat. Het gaat in die verbondenheid om de herinnering aan een eeuwenlange schuld die de kerk, en christelijk Europa, aan de Joden heeft. Aan de andere kant zijn de kerken zich, via het diakonale werk, de laatste jaren steeds meer bewust geworden van de positie van de Palestijnse bevolking en weten zij zich geroepen zich solidair te verklaren in het leed dat de Palestijnen is en wordt aangedaan. We zouden er echter veel te gemakkelijk mee wegkomen, als we datgene dat 'wij' de Joden hebben aangedaan gelijkstellen aan wat 'zij' de Palestijnen aan doen. Niet 'te gemakkelijk' omdat het leed niet te vergelijken zou zijn, maar omdat het de daderrol bij onszelf wegschuift en het dan wel heel erg gemakkelijk wordt om solidair te zijn met welk slachtoffer dan ook. De verbondenheid met Israël en de solidariteit met de Palestijnen vormen nu twee tegenstrijdige en onverzoenlijke uitgangspunten die bovendien in twee verschillende taalvelden spelen zodat feitelijk ook geen tussenweg of uit-

weg gevonden kan worden. Het kerkelijk spreken blijft aldoende in een 'enerzijds-anderzijds' hangen dat enkel oplosbaar lijkt door één van beide posities absolute voorrang te geven: door dik en dun voor Israël of kiezen voor de onderliggende Palestijnen. We kunnen hier alleen uitkomen door onze eigen rol, als kerken en als christelijk Europa, als uitgangspunt te nemen. Het Zionistisch Congres, waar de huidige staat Israël op terug gaat, vond plaats kort nadat de Dreyfus-affaire duidelijk maakte dat het anti-semitisme (of anti-judaïsme), dat na de Verlichting in Europa niet meer zou bestaan, nog springlevend bleek. Het Ottomaanse Rijk werd door de koloniale mogendheden, Engeland en Frankrijk, gedwongen om Joden massaal toe te laten in de provincie Palestina en na de val van dit rijk beloofde de Britse regering een Joodse staat in Palestina terwijl ze tegelijkertijd toezeggingen had gedaan over zelfbeschikking voor juist van het Ottomaanse juk bevrijde Arabieren in deze regio. In 1948 werd het gebied toen maar verdeeld. Het is wel gemakkelijk om de hele Europese schuld tegenover de Joden vervolgens af te schuiven op Hitler-Duitsland, want heel (christelijk) Europa draagt schuld aan wat de Joden is aangedaan en aan wat de Palestijnen is en wordt aangedaan. Hoe kun je twee partijen aanspreken wanneer je je eigen rol, die voor beide partijen zo manifest is, buiten beschouwing laat? In de erkenning en het ter sprake brengen van die eigen rol zou wel eens de sleutel kunnen liggen tot de oplossing van de kerkelijke verlegenheid.

Religieuze claims

Maar voor het zover is, zitten we nog wel met die lezingencyclus over Genesis. Ook daar zit het probleem, zoals we zullen zien, niet in de eerste plaats in de tekst zelf maar in de manier waarop we met dit soort teksten omgaan. De theologische betekenis is volstrekt anders dan de religieus-legitimerende betekenis voor de actualiteit. De religieus-legitimerende betekenis van de

Israëlische soldaat en jonge Palestijn aan de grens

land-belofte aan de nazaten van Abraham, Izaak en Jakob is inmiddels zelfs zo dominant geworden, dat we de teksten bijna niet meer anders kunnen lezen. Met de landbelofte claimen de huidige Israëli's (daarin gesteund door menig christen) dat het land hen toebehoort en niet die later binnengekomen Arabische Palestijnen. Maar daar begint natuurlijk de vermenging van mythe en historische werkelijkheid. Want hebben dan alle Joodse bewoners rond het begin van onze jaartelling het huidige Israël verlaten en is er later een volstrekt vreemd Arabisch volk binnengekomen? Is het niet veel aannemelijker dat een flink deel van de toenmalige Joden en Samaritanen (ook al een smeltkroes van achtergebleven Israëlieten en andere volkeren uit de regio) in het land is achtergebleven en dat hun nazaten eerst in meerderheid tot het christendom en vervolgens in grote mate tot de islam zijn overgegaan? De kruisridders zagen het in de Middeleeuwen ook al fout toen ze meenden dat elke inwoner van het Heilig Land een indringer was

die daaruit verwijderd moest worden, hetgeen tot bepaald onheilige taferelen leidde. Het idee van recht op land vanwege een bepaalde afstamming heeft tien jaar geleden de hele Balkan nog in vuur en vlam gezet.

We moeten ons proberen te onttrekken aan de latere mythevorming rond deze teksten en vooral lezen wat er nu eigenlijk staat en wat nu eigenlijk, in een bepaalde context, werd bedoeld. In het tijdschrift 'Schrift' (augustus 2006) benadrukt Ed Noort dat er drie verhalen van landverwerving zijn. Die van de aartsvaders, die van de verovering onder Jozua en tenslotte bij de terugkeer uit Babylon. Alleen in het boek Jozua is sprake van buitensporig veel geweld en de totale vernietiging van de oorspronkelijke bewoners van het land. Volgens Noort zou het hele verhaal van Jozua wel eens een kritische reflectie van het volk in ballingschap kunnen zijn geweest over het eigen optreden in de periode daarvoor. Een zelfbeschuldiging, dat Israël en Juda werden weggevoerd omdat ze zelf niet met

andere volken in vrede konden leven.

Anders lezen

En dat samen moeten leven met andere volkeren, is nu juist wat de Genesis-cyclus ons leert. De aartsvaders hebben het land nooit bezeten; enkel het graf van Sara was hun eigendom. Ze leefden als vreemdeling, als vluchteling of als migrant temidden van andere volkeren en in die positie werd hen een belofte gedaan. De koningen van Israël ontvingen niet de landbelofte, maar richtlijnen om rechtvaardige leiders te zijn. In een recente IFOR-brochure 'Peace services in the Abrahamic traditions' (zie vorige Vredesspiraal) benadrukt Sherry Blumberg dat in de Joodse traditie geen oorlog tot vrede leidt, maar dat het of oorlog is of vrede. Of strijden tegen anderen, of samen leven. Shalom koestert de pluraliteit; oorlog is erop uit deze te vernietigen.

En voor die pluraliteit hoeven we niet eens een historische reconstructie van de herkomst van de Palestijnen te maken. Gelukkig richt de lezingencyclus zich niet uitsluitend op de aartsvaders en hun landbelofte, maar besteedt ze ook aandacht aan de aartsmoeders en de grote diversiteit van het nakomelingschap. Hoe door toevlucht te nemen tot Hagar volgens de traditie de Arabieren van Abraham afstammen. Hoe Rebekka de moeder werd van twee volkeren en hoe geschakeerd het nakomelingschap van Lea, Rachel en hun slavinnen is geweest.

Het vreemdeling zijn en het leven temidden van andere volkeren. Vanuit deze invalshoek hebben deze verhalen van de aartsvaders en -moeders veel bemoedigender boodschap voor ons en appèleren aan de wijze waarop wij met onze vreemdelingen omgaan. Na afloop van de Ramadan en de Joods feestdagen, staan we stil bij de Schipholbrand en aan het eind van de lezingencyclus vindt de migrantenweek plaats.

De theologische werkgroep zal een werkboekje bij de te lezen Genesis-verhalen maken.

Demonstratie Stop de Oorlog

Zaterdag 23 september a.s. is wereldwijd uitgeroepen tot internationale actiedag tegen de oorlog in het Midden-Oosten. De coalitie 'Stop de Oorlog' organiseert in dat kader vanaf 13.00 uur een demonstratie op het Museumplein te Amsterdam. Op het moment dat dit nummer verschijnt is nog niet bekend welke leuzen zullen worden gevoerd en hoe het programma er verder uit ziet. De oorlog die Israël begin juli is begonnen staat echter in geen verhouding tot

de directe aanleiding (een confrontatie met Hezbollah-strijders waarbij 2 Israëlische soldaten zijn ontvoerd) en heeft de spanningen in het Midden-Oosten sterk laten toenemen. Natuurlijk vechten er twee partijen, maar het verschil in heftigheid waarmee de strijd wordt gevoerd, mag ook in het protest doorklinken. Op zaterdag 22 juli hebben we vanuit Kerk en Vrede meegelopen met de door dezelfde coalitie georganiseerde demon-

stratie 'Stop de Oorlog tegen Libanon en tegen de Palestijnen' en droegen het spandoek 'Stop de oorlog – Stop de geweldsspiraal' met ons mee, om daarmee duidelijk te maken dat we zowel de oorlog van Israël tegen Libanon als de raketbeschietingen door Hezbollah van de hand wijzen.

Wij demonstreren ook niet in de eerste plaats om te veroordelen, maar vooral om duidelijk te maken dat de politiek van confrontatie en geweld in niemands belang is en de mogelijkheden van een voor ieder leefbare oplossingen steeds werden wegschuift.

Colofon: *Overcome* is een werkblad voor gemeenten en parochies met het oog op het door de Wereldraad van Kerken uitgeroepen Oecumenisch Decennium 2001-2010 'To Overcome Violence' en is een initiatief van de **werkgroep Kerken** van Kerk en Vrede. Het verschijnt twee keer per jaar bij het blad Vredesspiraal.
Eindredactie: *sjon donkers*

genade en barmhartigheid

Sjon Donkers

kerk en buurt

In veel plaatsen zijn er kerken die op regelmatige tijden open staan voor 'de buurt'. Vanuit een diaconale en missionaire drijfveer bieden zij als inloophuizen gastvrijheid en ontmoeting aan de buurtbewoners. Kerk en buurt als bondgenoten. Dat kán voor kerkgemeenschappen het verlaten van veilige kaders betekenen. Want in de kerk - binnen haar veilige muren - is er veelal zekerheid, waarheid, prachtige taal en muziek. Maar daarbuiten klinken vaak andere liedjes. Daar blijkt de wereld lang niet altijd zo fraai. Daar zinken veel mensen weg in de harde realiteit van de dag. Deze kerken zullen dan opnieuw moeten verwoorden wat God en geloven voor hen betekent. Want je laten raken door andere mensen en door situaties van mensen in de marge van de samenleving leidt als vanzelf tot nieuwe geloofsvragen. Vaak confronterend en zeker inspirerend. Zo kan er een vernieuwde spiritualiteit groeien, die te maken heeft met de Verhalen van de God van Israël waarin mensen worden opgeroepen er te zijn voor hun naaste. Dat kan betekenen: een andere weg inslaan en dus afwijken van de vertrouwde wegen. Dat zoiets lastig is, kunnen we al zien bij Mozes in het verhaal over zijn roeping (Exodus 3). Hij wordt met zijn aarzelingen heel herkenbaar neergezet. Er zijn genoeg redenen om niet naar de farao te gaan. En wie van ons zou hem ongelijk geven? Wellicht juist wel door al die twijfels is dit een prachtig verhaal.

de Naam

Nadat God vanuit een brandende doornstruik Mozes heeft geroepen, zegt Hij dat Hij de ellende van het volk heeft *gezien* en de jammerklachten heeft *gehoord*. Hij kent hun pijn en lijden (vs.7 en 9). Mozes krijgt daarom de opdracht het volk uit Egypte te leiden. Als hij dan vraagt wat hij moet antwoorden als men hem zal vragen naar de naam van die God van zijn vaders, antwoordt God: 'Ik zal er zijn zoals ik er zal zijn'. De God die aanwezig is in een Naam, als een werkwoord. Een Naam die gebeurt... Een verrassend verhaal dat de grondslag van het geloof van Israël is geworden omdat hier - in de Naam die God onthult - het programma tevoorschijn komt waar alle Bijbelverhalen op voortborduren: er zijn of er niet zijn ... Later in Exodus (hfst.33,19), als

Overcome 'aanwezig zijn'

Is het mogelijk om in je eigen stad of dorp, wijk of buurt - al dan niet vanuit een kerk - ruimte te bieden voor ontmoetingen? Een plek te creëren waar mensen gezien, gehoord en gekend worden? Zouden daarmee niet verschillende oorzaken van geweld teruggedrongen kunnen worden? In deze *Overcome* drie artikelen die deze vraag oppakken, met gespreksvragen en suggesties om u te inspireren er in uw eigen kerk mee aan de slag te gaan. Geloven in de God van Israël betekent vaak: een andere weg inslaan. Mozes had zo zijn twijfels, maar durfde het uiteindelijk aan met de NAAM waarin mensen worden opgeroepen barmhartigheid te tonen. Katinka Broos schrijft hoe zij in Rotterdam als pastor aanwezig is temidden van geweldadige situaties en Rein van der Zwan ging met catechisanten een ontmoeting aan met jongeren bij Exodus en in De Glind.

Mozes vraagt de heerlijkheid van JHWH te mogen zien, blijkt deze Naam een nog diepere dimensie te hebben. "... Ik zal uitroepen de Naam JHWH voor jouw aangezicht: dat ik genadig ben over wie ik genadig ben en mij erbarm over wie ik mij erbarm." Een verrassende uitleg van de Godsnaam. De woorden *genade* en *barmhartigheid* blijken de kernwoorden van de Naam! JHWH zegt tegen Mozes dat Hij, de grond onder je bestaan, niet samen valt met het onveranderbare lot, maar ingrijpt en bevrijdt ...

Genade ... is dat niet gewoon het besef dat je er mag zijn? Dat je de vreugde van het leven mag proeven? Want dat woordje 'genade' heeft toch alles te maken met het hebreeuwse woord 'gein'?! Desondanks voelen veel mensen in hun dagelijkse leven weinig vreugde, en daarmee weinig genade. Zij ervaren eerder dat ze er niét mogen zijn. Want zij worden niet gezien, niet gehoord, niet gekend. Ik vermoed dat *genade* om die reden verbonden wordt met *barmhartigheid*. Want dát is de notie die Israël in vele perioden van onderdrukking en vervolging altijd op de been heeft gehouden. Niet alleen als solidariteit, zoals vaak vertaald, maar veel meer. Want barmhartigheid heeft alles te maken met het woordje 'baarmoeder', moederschoot. D.w.z. de plek waar het broze mensenleven beschermd wordt. Een kwetsbaar gebied. Oftewel: als je werkelijk oog hebt voor het leed, de onrecht, pijn of verdriet van de ander, word je tot in je ingewanden beroerd en kom je als vanzelf in beweging en wordt zo tot naaste. Dát is barmhartigheid. Zo is barmhartigheid in de Bijbel de weg waarlangs *gerechtigheid* haar vorm vindt. Het gaat JHWH tenslotte om recht te doen aan de arme, weduwe, wees en vreemdeling. Om menswaardig bestaan voor allen.

de barmhartige Samaritaan

Lucas (hfst.10) vertelt over een Torageleerde die Jezus vraagt wie zijn naaste is. Jezus antwoordt met een verhaal over een man, beroofd en zwaar gewond achtergelaten aan de kant van de weg, die niet wordt *gezien*, niet *gehoord* door een priester en later een leviet. Maar een Samaritaan 'zag hem en werd met *ontferming bewogen*'. Beroerd tot in zijn ingewanden, wijkt hij dus af van zijn weg en wordt zo het prototype van de naaste: 'de barmhartige Samaritaan'. Natuurlijk hebben de priester en de leviet de man ook wel gezien en gehoord, maar het verschil zit h'm in met welke ogen je kijkt: kijk je met Gods ogen, dán zie je werkelijk je naaste.

werken van barmhartigheid

Ook Mattheüs beschrijft in zijn evangelie hoe Jezus concreet aangeeft wat barmhartigheid is. (hfst.25, de 'werken van barmhartigheid') Voortdurend herhaalt Hij: "voor zover je dit aan een van mijn minste broeders hebt gedaan, hebt je het aan mij gedaan". Uit de verbazing van de mensen blijkt dat het toen ook al niet vanzelf sprak om verder te kijken dan je eigen kring. Maar pas dan, buiten je eigen muren, in de werkelijke ontmoeting met een ander gebeurt het. Daar geschiedt barmhartigheid. Daar ook - soms even - kan je de Ander ervaren. Zo worden wij als beeldragers van God opgeroepen te kijken door Gods ogen en daar te zijn waar Hij aanwezig is. Met een oog van liefde en barmhartigheid en een oog van gerechtigheid. Als weg naar vrede...

gespreksvragen

- Kunt u elkaar vertellen hoe uw spiritualiteit gevoed wordt en in hoeverre dit te maken heeft begrippen als 'genade' en 'barmhartigheid'?
- Bespreek met elkaar hoe u als kerkgemeenschap meer aanwezig kunt zijn in uw omgeving.

suggestie

Een expositie van de werken van barmhartigheid: vraag kerkleden en andere buurtbewoners foto's of schilderijen te maken geïnspireerd op deze werken. (N.B. Naast de genoemde zes behoren ook 'de doden begraven' en 'vrede stichten' tot deze werken). Daarmee houdt u een expositie met gesprekken over 'kerk en buurt'.

Sjon Donkers is diaconaal adviseur, tevens eindredacteur van *Overcome*

korte lontjes

Katinka Broos

Ik zat op een zaterdagmiddag te worstelen aan een preek toen er gebeld werd door een vrijwilliger: "Katinka, je moet nu komen, de pleuris is uitgebroken." Achteraf viel het nog wel mee. In ons pandje, de Union, vierde een Surinaamse dame een bigi jari. Maar toen de brassband binnenkwam werd het de Turkse bovenburen te gek. De buurvrouw had migraine, en er moest een einde komen aan het feest. Dus de mannen in het gezin renden te trap af, en gooiden de ramen van het pand in. Zo ontstond er een grote ruzie, die gelukkig vooral verbaal geuit werd. Toen ik aankwam was de politie al aanwezig, de buurmannen nog woest, evenals het restant van de feestgangers. De veroordelen over elkaars nationaliteit, kleur en godsdienst vlogen over tafel, en ook onze betrokkenheid als wijkpastoraat bij dit feest werd door beide partijen bekritiseerd.

Al weer een aantal maanden woonde ze bij haar vriendin in huis. Zo lang was het nog nooit goed gegaan. Meestal werd de relatie tijdelijk beëindigd met lichamelijk ge-

weld en veel gescheld. En iedere keer weer ontfermden wij ons over Gré, maar gegarandeerd dat ze ons een jaar later toevertrouwde: "Ik ben weer bij haar, ik zeg het maar even, dan kun je me opvangen als het toch weer mis gaat." Maar, zoals gezegd, het ging nu al lange tijd goed. Tot ze die middag weer belde, het was helemaal mis, ze was wanhopig. Ik vroeg haar vriendin aan de telefoon om in te schatten hoe het ging en hoe we hen konden helpen om de toeneemende spanningen te verminderen. Maar de hoorn werd neergelegd en ik hoorde veel geschreeuw en gescheld, iemand slaan en gegil. Ik

rende naar hun huis maar de deur werd niet geopend. Uiteindelijk belde ik de politie die wel binnen wist te komen. Samen konden we met de dames in zoverre onderhandelen, dat afgesproken werd dat ieder voorlopig weer in haar eigen huis zou gaan wonen.

presentie

Het Oude Westen in Rotterdam voert nog steeds de lijstjes van onveiligheid aan in Rotterdam, geweld achter de voordeur, aan drugs gerelateerd geweld, burenruzies... Bovenstaande ervaringen zijn een paar van de weinige verhalen waarbij wij zelf geconfronteerd werden met geweld. Hoe gaan wij dan om met geweld en het gevoel van onveiligheid van buurtbewoners?

Het Pastoraat Oude Wijken in Rotterdam werkt vanuit de *presentiegedachte*: als werkers willen we een eindje oplopen met buurtbewoners die het alleen niet meer redden. We willen hen ondersteunen in hun leven en hen helpen weer rechtop te staan. Gré kiest haar eigen leven, en ook al is het niet mijn idee van gelukkig zijn, ik zal haar hier zoveel mogelijk bij ondersteunen. Natuurlijk hebben wij gesprekken over relaties, geweld, liefde, en vertel ik haar soms hoe ik tegen haar manier van leven aankijk. Maar het is haar weg, haar leven.

Voor mij zijn daarbij wel grenzen, en als ik hoor slaan en gillen zijn die grenzen bereikt.

Het eerste verhaal is complexer. Het gaat hierbij niet alleen om persoonlijke waarden - een kijk op het intieme leven dat je kunt delen in gesprekken - maar ook om religieuze, politieke en racistische systemen. Hiertussen is het moeizaam laveren. Maar als we het hebben over vrede en geweld heb je niet meer in handen dan zelf zo transparant mogelijk zijn. Praten over je eigen moeiten met andere levensvisies, denkbeelden, culturen, noem maar op. Verhalen over wat je zelf op dit gebied bijgeleerd hebt en wat je angst tegen 'de ander' heeft verminderd (of soms vergroot). En laten zien in je doen en laten dat het wijkpastoraat niets ziet in de oplossing van geweld, maar vasthoudend de dialoog blijft zoeken.

ooghoogte

Deze dialoog staat centraal in de manier van werken. We hebben het wel *'dialoog op ooghoogte'* genoemd die plaatsvindt - net als vaak geweld trouwens - bij de dagelijkse dingen op straat: de oversteekplaats die er voor kinderen moet komen, en waar ouders zich sterk voor maken; met de hangjongeren op het plein, van wie de agressie afstraalt, maar die toch ook maar gewoon een plekje voor zichzelf willen hebben; de boze burenen die niet willen dat kinderen een bal tegen de buitenmuur trappen.

Als pastor moet je er voor oppassen dat je niet meegaat in de gewelddadige manier van samenleven. Dat is als het ware te gemakkelijk. Je kunt je gezag in de strijd gooien en optreden tegen de kinderen of de buurman; we kunnen zowel de Turkse buurman als de Surinaamse feestgangers uit mijn eerste verhaal de pas afsnijden en ze niet meer

toelaten in ons pand; we kunnen de twee dames op duidelijke wijze vertellen dat we niet meer mee willen doen in hun spel van aantrekken en afslaan. Maar dat is niet ons idee van vrede brengen. Dat brengt geen mensen tot rust, dat brengt geen samenleven tot stand. Pas door mensen steeds weer op gelijke hoogte te brengen en dan het gesprek aan te gaan, kan er iets veranderen.

Soms lukt dat...even... en dat is mooi. Dan voel ik mij net de bron van de Samaritaanse vrouw, een bron waar mensen van verschillende culturen en levensstijlen elkaar ontmoeten en hun best doen om gemeenschappelijkheden te ontdekken en elkaar toekomsthoop te bieden. Dat is werken aan vrede.

gespreksvragen

- bespreek met elkaar hoe u als kerkelijke gemeente in uw eigen buurt (beter) kunt werken aan wederzijdse ontmoetingen.
- kunt u dit praktisch invullen als het gaat over onveiligheid of geweld in de wijk?

suggestie: de website van het ICB (InloopCentraBeraad) via www.netwerkurbanmission.nl. Op www.opwegnaardeherberg.nl treft u zo'n 100 projecten aan van open en gastvrije kerken.

Katinka Broos is pastor in het oude westen-pastoraat te Rotterdam

zo anders dan jij - en toch heel dichtbij

ontmoeting met leeftijdsgenoten aan de rand van de samenleving

Rein van der Zwan

Jonge criminelen die wel zoveel hebben uitgehaald dat ze het bij HALT niet meer afkunnen. Ze zijn door de rechter tot gevangenisstraf veroordeeld en moeten minstens een aantal maanden en misschien wel een paar jaar 'zitten'. Wat komt er bij je je boven, terwijl je deze twee zinnen leest? Welk beeld heb je van dergelijke jongeren?

En wat te denken van leeftijdsgenoten die niet thuis kunnen blijven wonen, om welke reden dan ook? Ze zijn in gastgezinnen geplaatst in het dorp De Glind, tussen Leusden en Barneveld. Daar moeten ze hun jeugd doorbrengen. 't Zal je toch gebeuren! Wat stel je je bij hen voor? De beste manier om er achter te komen of je beeldvorming (voordeel?) klopt, is op bezoek te gaan en deze leeftijdsgenoten te ontmoeten.

kerk in de samenleving

In onze kerkelijke gemeente werd het catecheseproject 'Handen en voeten van geloven' georganiseerd voor jongeren van 12-17 jaar. Het gaat om de vraag waar geloofs-overtuiging nou zichtbaar wordt. De insteek is niet de theorie (de geloofsinhoud), maar de praktijk. Waar krijgt geloof handen en voeten? Vanuit die praktijk kan de theorie dan wel weer aan de orde komen. Bijbelverhalen kunnen nog weer eens opnieuw gelezen wor-

den en over de vraag wat we geloven en opnieuw worden nagedacht. Voor de praktijk gingen we naar een Exodushuis en jeugdorp De Glind.

tussen bajes en maatschappij

In het Exodushuis in Utrecht wonen jongeren onder begeleiding en met strikte regels. Zij hebben een gedeelte van hun gevangenisstraf uitgezeten, het laatste gedeelte brengen ze in het Exodushuis door. Als dit goed gaat betekent het verkorting van de straf tijd. Deze Exodushuizen zijn opgezet om gedetineerden te ondersteunen om hun plek in de maatschappij weer te vinden. (zie www.stichtingexodus.nl) De bewoners (jongens en meiden) worden begeleid bij het vinden van een dagindeling en tijdsbesteding, het aangaan van relaties en het zoeken naar opleiding of werk. Met elkaar vormen zij een samenleving in het klein. De bewoners leiden overdag een 'normaal' leven met leren of werken en het huishouden verzorgen.

Het bezoek is van tevoren best spannend. Je ontmoet niet elke dag 'daders'. En wat heeft de kerk/het geloof hiermee te maken? Wordt er nu niet gekozen voor de daders in plaats van de slachtoffers?

We bedachten voor vertrek wat we te weten willen komen. Iedereen snapt dat je niet kunt vragen waarvoor de bewoners moeten 'zitten'. Maar wel hoe hun leven er nu uit ziet, wat hun verwachting is en waar ze voor willen gaan. En van de vrijwilligers die in het huis werken willen we weten wat hen ertoe beweegt om dit werk te doen.

De spanning is er al gauw af als we

eenmaal binnen zitten. Dat komt omdat het er ook in het Exodushuis veel gewoner aan toe gaat dan je misschien dacht. Na het gesprek over het leven in het huis en hoe een dag van een bewoner er zo'n beetje uitziet, is er een rondleiding. Die rondleiding gaat in twee groepen. In een groep zitten alleen leeftijdsgenoten: bewoners en bezoekers. Dat geeft de leukste ontmoeting. Het gaat dan over muziek, kleding en andere dingen die echt belangrijk zijn. Dan blijken er geen verschillen te zijn tussen bezoekers en bewoners. Wie had dat van tevoren kunnen bedenken?!

Na afloop is iedereen het er wel zo'n beetje over eens dat het toch ook hele gewone jongeren zijn en dat je hoopt dat het ze snel gaat lukken om weer in de maatschappij te staan. Ze zijn toch niet zo anders dan jij? Totdat iemand de vraag stelt: Maar als je nou wist dat een

van hen jouw scooter heeft gejat of jouw broertje zijn mobieltje afhandig heeft gemaakt ...? Ben je dan nog zo positief?

Tja, met zwart-wit denken kom je er niet altijd uit. Zo'n vrijwilligster in het Exodushuis kent natuurlijk ook dit dilemma. Tegelijk zegt ze dit werk te willen doen omdat ze niet wil geloven dat een mens op zijn verleden wordt vastgepind, maar een nieuwe kans moet krijgen. Wat zal ook alweer de betekenis zijn van oude woorden en (bijbel)verhalen over vergeving en verzoening en rechtvaardigheid?

pech gehad?

In De Glind wonen kinderen en jongeren in gastgezinnen. Ze konden niet thuis blijven wonen vanwege hun eigen gedrag of omdat de thuissituatie onhoudbaar werd. Nu groeien ze op bij pleegouders die naast eigen kinderen ook nog andere pleegkinderen hebben. Het is maar tien kilometer bij ons vandaan, maar het lijkt zo'n compleet andere wereld. Ook hier blijkt dat de omstandigheden dan wel heel anders zijn, maar dat de jongeren dicht bij je staan. Ze hebben dezelfde idealen, frustraties, verwachtingen en verplichtingen als jij. Het zijn geen zielige lui die daar wat ingedut in zo'n dorpje leven. De gastouders maken ook duidelijk dat hun drijfveer is om deze jongeren een toekomstperspectief te bieden waar ze voor willen gaan.

Na het bezoek bedenken we opnieuw dat de omstandigheden waarin je leeft natuurlijk belangrijk zijn, maar toch ook weer niet allesbepalend. Een mens is niet zijn probleem. Er wordt aan gewerkt om in de gegeven of veroorzaakte omstandigheden toch verder te komen. Daarbij kun je ondertussen wel bedenken dat je zelf tot nu toe blijkbaar meer geluk hebt gehad dan anderen ...

ontmoetingen als eye-opener

Ontmoetingen zoals hierboven beschreven doen wat me jezelf. Het vreemde en onbekende komt veel dichterbij. Of, beter gezegd: vreemde en onbekenden blijken je veel naderbij te zijn dan je dacht. Angst, vooroordelen en 'hokjes-denken' worden daarmee te boven gekomen. Het lijkt me van fundamenteel belang om de samenleving werkelijk samenleving te laten zijn.

suggesties:

- Ga er net als hierboven beschreven met uw catechisanten op uit om ontmoetingen te creëren, om jongeren zo dichterbij elkaar te brengen.
- Kijk of het mogelijk is een werkgroep jongerendiaconaat op te richten: kerkelijke jongeren die leeftijdsgenoten 'in de knel' op verschillende manieren helpen. Of interesseer jongeren voor een diaconaal jaar in binnen- of buitenland (www.kerkinactie.nl/durfoverjegrens).
- Kijk eens op www.jeugdwerk-idee.nl voor inspirerende ideeën voor en met jongeren.

Rein van der Zwan is predikant, verbonden aan de kerkelijke gemeente De Open Hof/De Hoeksteen in Amersfoort

De daderrol en collectief geheugenverlies

Verantwoordelijkheid nemen voor de daderrol geeft een natie haar menselijkheid terug

Yosé Höhne-Sparborth

Nederland heeft een groot collectief geheugen voor zijn eigen slachtofferrol. Nederland heeft ook een redelijk goed geheugen voor zijn heldenrol. Het collectieve geheugen voor zijn daderrol laat te wensen over. Mogelijk hangt het gemak waarmee we door actuele berichtgeving te manipuleren zijn samen met dat collectieve geheugenverlies.

Bij Meulenhoff verscheen onlangs een boek dat indringend met deze vraag omgaat. Het lijkt over iets te gaan waar Nederland niet veel mee te maken heeft. In 1969 heeft een Duitse oud-nazi zichzelf tijdens de synode van de Evangelische Kirchen in Deutschland te Stuttgart voor de microfoon in een hal met 2000 bezoekers vergiftigd met cyaankali. Zijn dochter onderzoekt 35 jaar later de toedracht en de beweegredenen van haar vader. In 2002 verschijnt daarover een boek. Een boek dat intensief ingaat op het zwijgen van de vader, een typische vertegenwoordiger van de dadergeneratie, en op de vraag hoe dat zwijgen inwerkte op het gezin.

Daderrol

De zoektocht gaat duidelijk ook uit naar het Duitsland (Bondsrepubliek) van de jaren 45-85. De schrijfster tast de Duitse publieke naoorlogse sfeer af op de wijze waarop het eigen verleden, de schuldvraag en de verantwoordelijkheden spelen, ook tussen de oude en jongere generaties. Zij maakt het zichzelf niet gemakkelijk, ze verwoordt het eigen heen en weer geslingerd zijn tussen woede op en mededogen met haar vader. Verbijstering over

de zwijgende dadergeneratie en begrip ook voor het onvermogen, dat in haar waarneming pas na 40 jaar doorbroken kon worden, eigenlijk pas tegen de tijd van het wegsterven van de dadergeneratie. Een hoogst actuele vraag sinds de bekentenis van Günther Grass, sinds de vraag of Duitsland soldaten stuurt naar Libanon. Je kunt dit boek op twee manieren lezen. Geïnteresseerd, in de Nederlandse slachtofferrol meekijken naar een soort Duits gewetensonderzoek. Of je kunt meelesen met de vraag, waarom het voor een collectief als een volk/een natie/een geloofsgemeenschap zo moeilijk is om de eigen daderrol uit te werken.

De zoektocht van Ute Scheub eindigt op het internationale toneel. Zo wordt de Canadese journaliste Erna Paris gemoreerd, dochter van joodse

emigranten. De vraag wat de beste manier is om met het verleden om te gaan, hield Erna Paris zo bezig, dat ze de halve wereld afreisde om ervaringen te verzamelen. Onderzoeken in Duitsland, Frankrijk, Japan, Israël, Zuid-Afrika, ex-Joegoslavië en de Verenigde Staten stelde ze op schrift in "Het verleden begrijpen. Waarheid, leugen en herinnering."

Waarheidscommissie

Volgens haar onderzoek komt Duitsland er vrij goed van af inzake omgaan met het verleden. Duitsland werd dan ook gedwongen, doordat het verliezer was tussen landen die slachtoffer waren en eisten dat Duitsland naar zijn rol keek. In de Verenigde Staten zijn indianenmoord en slavernij nauwelijks ooit thema geworden in de openbare discussie. Ook

in Nederland hebben kolonialisme, slavenhandel en oorlog in Indonesië nog nooit geleid tot een openbare discussie over de daderrol van Nederland. Het blijven voetnoten.

Het beste voorbeeld tot nu wordt door Erna Paris gevonden in Zuid-Afrika, in het werk van de Waarheidscommissie. Rechter Richard Goldstone schreef daarover: "Indien het ANC zou hebben vastgehouden aan Neurenbergachtige tribunalen voor de kopstukken van het vroegere apartheidsregime, dan was er geen vreedzame overgang naar de democratie geweest, en indien de vroegere regering was blijven vasthouden aan haar eis voor een generaal pardon, dan waren de onderhandelingen eveneens stukgelopen. Een bloedige revolutie was niet meer te vermijden geweest, vroeger of later. De Waarheids- en verzoeningscommissie is een brug van het oude naar het nieuwe."

Ute Scheub concludeert: "Als daders de verantwoordelijkheid voor hun daden aanvaarden, dan krijgen ze hun menselijkheid en hun waardigheid terug, dan winnen alle partijen, daders en slachtoffers en de gemeenschap."

"Geen enkele regio en geen enkele generatie is er ooit volledig van verschoond gebleven. Wereldwijd bestaan er reusachtige zwijggebieden, waarin de trauma's van de generaties als lagen over elkaar heen liggen. Ik zou willen dat de VN-experts landkaarten van deze zwijggebieden vervaardigden en preventieprogramma's opstelden: therapieën en ontmoetingen. Dialogen en gedenktekens. Openbare rituelen, waarbij de slachtoffers aanhoord worden. Tribunalen waarvoor ze de verschrikkelijke dingen die ze hebben meegemaakt mogen uitspreken. Herinnering die zonder angst in het openbaar uitgesproken mag worden, is genezing."

Zwijggebieden

Het inzicht van Goldstone geldt voor situaties, waar de

collectieven die tegenover elkaar stonden in de dader en de slachtofferrol, dicht bij elkaar staan, geografisch of sociologisch. Als buurlanden, als relevante delen van een natie, als stammen. Als er enige vorm van balans is in macht en aanwezigheid.

Hoe zit dat echter met de Indianen in Noord-Amerika? De groep die de genocide overleefde is zo klein, dat de dadergroep zonder gevaar voor bloedbaden of herhalingen weg kan kijken van dat verleden en het kan vergeten. Collectief vergeten. De collectieve dader kan zelfs het beeld van collectieve held overeind houden ondanks reeksen oorlogen en invasies. Dat komt niet alleen door 1945, want hoewel de Sowjet-Unie mee bevrijdde en vooral slachtoffer was, leeft zij in ons collectieve geheugen als dader voort. De mate van aanwezigheid van een collectief speelt een rol bij de vraag hoeveel geheugenverlies collectieven zich kunnen permitteren. Aanwezigheid geografisch, economisch, of sociaal.

Indonesië ligt te ver weg en is politiek te onbelangrijk om Nederland kunnen focussen op zijn collectieve daderrol. Afrikanen zijn teveel nog steeds underdog.

Blijft natuurlijk de vraag, in welke mate Nederland inboet aan menselijkheid door zich zijn daderrol niet te herinneren. Harde kortzichtige oordelen over anderen? Makkelijk manipuleerbaar met selectieve berichtgeving? Mogelijk ook makkelijk uitspeelbaar door harde politici die willen scoren met sensationele uitspraken? Dat Nederland in weinig jaren tijds van een open en sociaal land kon verworden tot de harde samenleving die het nu is, heeft mogelijk een basis in dat collectieve geheugenverlies.

Mogelijk zou de Nederlandse samenleving kunnen winnen aan menselijkheid, als er ruimte geschapen werd om in het collectieve bewustzijn onze rol als dader meer present te stellen. Het is zelfs denkbaar, dat een dergelijke arbeid zoets als conflictpreventie zal blijken te zijn.

Ute Scheub: "Het valse leven" Meulenhoff 2006 ISBN 90 290 7745 X 302 pagina's € 19,90

Ondertussen in Europa ...

Een jaar nadat de bevolkingen van Frankrijk en Nederland het Grondwettelijk Verdrag voor Europa in een referendum van de hand hadden gewezen, boog de Europese Raad zich afgelopen juni onder Oostenrijks voorzitterschap over de vraag hoe Europa nu toch vorm en inhoud kon geven aan haar gemeenschappelijk buitenlands-, veiligheids- en defensiebeleid, nu allerlei veranderingen die in de Grondwet waren geregeld niet door waren gegaan.

Daarbij valt vooral te denken aan de integratie van het buitenlands- en veiligheidsbeleid dat onder de Europese Raad (van ministers van Buitenlandse Zaken) valt en de internationale samenwerkingsverbanden, ontwikkelings samenwerking en handelspolitiek die onder de Europese Commissie vallen. Volgens de Grondwet zou die integratie vooral onder regie van de Europese Raad en een Europese minister van Buitenlandse Zaken (Javier Solana) moeten vallen,

waarmee bijvoorbeeld ontwikkelings samenwerking ondergeschikt wordt gemaakt aan de Europese veiligheidspolitiek.

Terwijl de Europese Raad nog met z'n handen in het haar zat hoe het nu verder moest zonder Grondwettelijke veranderingen, trok de Europese Commissie het initiatief naar zich toe door de Raad in juni het document 'Europa in de Wereld - enkele praktische voorstellen voor grotere samenhang, effectiviteit en zichtbaarheid' aan te bieden. In dit document geeft de Commissie aan dat het niet om nieuwe structuren gaat, maar om binnen de be-

staande structuren, waar dan een beetje pragmatisch mee omgegaan zou moeten worden, heel praktisch, effectief en vooral zichtbaar aan de slag te gaan. Daarmee win je het vertrouwen van de Europese burger weer terug. In het document geeft de Commissie enkele praktische voorzetsen, die de Politieke Werkgroep van Kerk en Vrede onlangs in een heruitgave van het boekje 'Blijft Europa een vredesproject of wordt het een militaire onderneming?' op een rijtje zet en van commentaar voorziet. U kunt deze brochure bestellen via de bon op de achterzijde van deze Vredesspiraal.

Missie naar Uruzgan: geen twijfel mogelijk

Op 25 juli jl., een week voordat de Nederlandse militairen het commando overnamen in de Afghaanse provincie Uruzgan, zond de IKON een aflevering van Spraakmakende Zaken uit waarin Paul Rosenmöller defensie-minister Henk Kamp de nieren proefde over twijfel, inschatting-fouten en wat te doen als het echt fout zou gaan bij deze gevaarlijkste missie sinds Korea. Bij zo'n missie, maakte Kamp duidelijk, is geen twijfel mogelijk. In dit artikel een aantal fragmenten van de uitzending die in z'n geheel nog bekeken kan worden op de website van de IKON.

Twijfel bij de besluitvorming

Kamp heeft net aangegeven dat hij in twee à drie weken zijn eigen mening heeft gevormd.

Het was wel duidelijk in die periode, misschien kort daarna, dat er in die twee, drie weken bij u op z'n minst twijfel was. Wat doe je nu met die twijfel?

Ik noem dat geen twijfel. Ik noem dat het maken van een afweging.

Is het erg om over twijfel te spreken?

Ja, twijfel is dat je een besluit genomen hebt en daarna twijfelt of je het besluit wil uitvoeren.

Je kunt toch ook zeggen: ik moet een besluit nemen, maar ik twijfel nog? Dat lijkt me eigenlijk heel logisch bij zo'n zwaarwichtig besluit.

Ja, maar het woord twijfel is niet het goede woord in mijn oration.

Waarom die negatieve connotatie?

Ik vind dat je een zorgvuldige afweging moet maken. Wat mij betreft had die uitkomst ook 'nee' kunnen zijn.

Wat had er dan moeten gebeuren?

Twee mogelijkheden. Eén mogelijkheid had kunnen zijn dat ik had gezegd: het doel waar we het voor doen is het uiteindelijk niet waard. En het tweede dat had kunnen gebeuren is dat ik had gezegd: de risico's zijn te groot.

Nou heeft u namens het kabinet het afgelopen half jaar een paar keer gezegd dat de veiligheidsitu-

atie verslechterd is. Als u in november had geweeten wat de veiligheidsrisico's waren, zou het dan wellicht een te groot risico zijn geweest?

Ik had ingeschat dat het moeilijker zou worden. Als ik het nu opnieuw had moeten besluiten, denk ik dat ik tot dezelfde eindafweging en tot dezelfde einduitkomst zou zijn gekomen.

Wat was in de besluitvorming binnen het kabinet het moeilijkste? Er waren twee ministers van D66; die zijn er nu niet meer. Zeg nou eens eerlijk wat u van die vertoning vond in het najaar?

Het is ook een moeilijk besluit dat je neemt.

Je moet wel echt recht toe recht aan zijn.

Ja, maar je neemt toch het besluit om 1.400 tot 1.600 Nederlandse militairen concrete risico's te laten lopen. Dat is een moeilijke afweging, dus ik snap dat het in de ministerraad ook moeilijk lag.

Was het voor u eigenlijk nog mogelijk om 'nee' te zeggen, want er waren toch ook wel een aantal signalen voorafgaand aan het formele besluit van het kabinet uit de richting van NAVO-baas Jaap de Hoop Scheffer gekomen.

Ja, dat kan altijd, absoluut. Er is een risico voor onze mensen; het kost verschrikkelijk veel geld wat we daar als Nederland insteken; het is een lange periode waarbij allerlei politieke complicaties zijn. Dat is ook al gebleken in het parlement, dus het feit dat je wat gesputter krijgt van je bondgenoten en van de NAVO en van Jaap de Hoop Scheffer is nooit een doorslaggevend reden om te zeggen: laten we het maar doen.

Twijfel na het besluit

U sprak over het feit dat de veiligheidsituatie eigenlijk langzaam maar zeker in de aanloop naar 1 augustus verslechterd is. Zou je kunnen zeggen dat er inschatting-fouten zijn gemaakt.

Nee, ik denk dat men geen inschatting-fouten heeft gemaakt. Men heeft de situatie zoals die toen was goed geanalyseerd, maar je kunt niet, als je je best doet, voorkomen dat de dingen anders lopen.

Open jeeps worden gesloten, bepantserde jeeps; 1.200 man wordt 1.400 man; 300 miljoen kosten wordt in ieder geval aanzienlijk meer. Dat is een dynamiek in één richting en dan is de vraag geleg-

timeerd: zijn er inschatting-fouten gemaakt?

Ja, maar maar op 1 augustus, dus als we echt gaan beginnen met ons werk is het ook goed mogelijk dat de dynamiek toch langzaam weer de andere kant op gaat. Ik heb er dicht op gezeten; ik heb gezien hoe mijn militairen en hoe de MIVD de inschatting heeft gemaakt en ik vind dat ze dat op een zorgvuldige manier hebben gedaan. En ik denk niet dat men inschatting-fouten heeft gemaakt.

Als u die indruk wel had, zou u het dan zeggen?

Ja, omdat ik gehouden ben om op dit soort serieuze vragen een serieus antwoord te geven.

Als die veiligheidsituatie verslechterd de afgelopen maanden, betekent dat dan ook dat de militairen daar vanaf 1 augustus meer mogen dan was voorzien?

Nee, de militairen mogen wat staat in de Rules of engagement, die ze mee hebben gekregen en dat is gebaseerd op het mandaat van die Verenigde Naties hebben gegeven, de Veiligheidsraadsresolutie, en daar hebben ze zich aan te houden. Die zijn voldoende ruim om te doen wat nodig is.

Twijfel over eerder vertrek

Is er een situatie denkbaar dat we eerder zouden vertrekken?

Nee, als wij eerder zouden vertrekken dan zou er geen land zijn dat het van ons overneemt en dan zouden we deze provincie overgeven aan de Taliban. En dat zou ondenkbaar zijn.

Maar misschien zou de situatie denkbaar zijn dat, als gevolg van slachtoffers of wat dan ook, de maatschappelijke steun u ontvalt. Ik denk dat de maatschappelijke steun zal blijven omdat de mensen in Nederland zich heel goed zullen realiseren dat juist

als het moeilijk wordt daar is het belangrijk om vol te houden. Als we weggaan omdat het moeilijk wordt, dan raken we Uruzgan kwijt en dan houden we Afghanistan niet en dan vallen we weer terug in de oude situatie dat Afghanistan weer zo'n roversnest is en dat de wereld weer bedreigd kan worden.

Het vraaggesprek wordt voortgezet met Bram Grandia, als ouder van een naar Uruzgan uitgezonden militair, en Wim van den Burg, voorzitter van de militairenvakbond AFMP, aan tafel.

Wanneer zou u vinden dat de missie mislukt was?

Van den Burg: Op het moment dat de Afghanen zelf aangeven

blijven.

Kamp wordt vervolgens met deze inschatting geconfronteerd en stelt dat het in het begin moeilijk zal zijn, maar dat de bevolking in Uruzgan op een goed moment wel zal doorkrijgen dat wij het beste met hen voor hebben, waarop Grandia stelt:

Maar het is zo gemakkelijk. 'Wij' de bevrijders - 'zij' de terroristen. De bevolking daar kiest voor de Taliban. Als ik van mijn dochter hoor dat ze twee jaar geleden in Kabul in een open jeep kon spreken met de bevolking en dat de vrouwen daar de burka af hadden en dat ie nu weer op is, dan denk ik: er gebeurt daar dus veel meer dan wij denken dat we onze normen en waarden wel even kunnen komen brengen. Dat zie ik ook in de officiële stukken van de Afghaanse regering. Het is niet de manier wat de mensen daar zomaar willen.

Aan het eind van de uitzending komt een legerpsycholoog aan het woord die in de zaal zat. Hij stelt: Er zijn een paar dingen belangrijk: respect, waardering, erkenning en begrip naar de militair in een moeilijke situatie. En dat kunnen we doortrekken naar de bevolking en de maatschappij. We hebben militairen die missies hebben gedaan, waarbij dat respect afwezig is geweest, waarbij maatschappelijk veel gediscussieerd is, waar de militair vergruisd is. En ik merk in de behandelkamer dat dat grote problemen oplevert bij mensen met verwerkingsproblemen. Omdat ze het daarvoor geen plaats kunnen geven, het gevoel hebben dat ze het moeten isoleren en dan eigenlijk de problemen moeten binnenhouden omdat ze zich moeten schamen.

Nawoord: neem twijfel serieus!

De vraag is dan natuurlijk of weldenkende mensen, volgens allerlei opinie-onderzoeken nog steeds de meerderheid van de bevolking, hun kritiek en twijfel rond deze missie maar voor zich moeten houden of dat, zoals de Adviesraad Internationale Vraagstukken met zoveel woorden stelt, de regering nooit aan zo'n gevaarlijke missie had moeten beginnen zonder duidelijk draagvlak onder de Nederlandse bevolking. Vastberadenheid wordt gevaarlijk, zodra het betekent dat je de ogen sluit voor de realiteit. Wat dat betreft was het interview met Kamp verhelderend.

Euro's voor Vrede

Euro's voor Vrede zet zich in voor duurzame vrede door te wijzen op keuzes die iedereen heeft om middelen aan vrede te besteden en niet aan conflict. Teveel mensen in Nederland denken immers dat vrede iets is als een mooie zonnige dag: het is er of het is er

niet, en verder kun je er weinig aan doen. Zeker niet wanneer zich een conflict voordoet in een ver buitenland. De waarheid is echter anders. Vrede komt niet vanzelf; daar moeten we allemaal een steentje aan bijdragen.

Met prikkelende, creatieve projecten

probeert Euro's voor Vrede dat duidelijk te maken. Zo heeft het bijvoorbeeld de Schone Handafdruk gemaakt. Dit is een vragenlijst waarmee de respondent inzicht krijgt hoe deze als consument met zijn koopgedrag bijdraagt aan vrede of conflict elders. In januari 2007 start Markt voor Vrede. Dit is een project dat scholieren via een spel inzicht geeft in de manier waarop gebeurtenis-

sen in het buitenland en die in Nederland elkaar beïnvloeden. Meer informatie over Euro's voor Vrede en zijn projecten vindt u op www.eurosvoorvrede.nl of in de Euro's voor Vrede Nieuwskrant. U krijgt de Nieuwskrant een jaarlang thuisbezorgd wanneer u € 10,- (of meer) overmaakt op rekeningnummer 44.34.906 t.n.v. Euro's voor Vrede in Utrecht.

Kroniek deel 3

September – November 1946

Met het einde van de Tweede Wereldoorlog zette de bevrijdingsstrijd van Indonesië in. Met andere woorden, toen Nederland zijn bevrijding vierde, werd de aanloop genomen naar wat later "politieke acties" ging heten. Als Kerk en Vrede willen we de gebeurtenissen 60 jaar na dato "op de voet volgen". Een chronologie:

September

11 Partai Nasional Indonesia (PNI) op Zuid-Celebes verboden. Indonesisch ministerie van Voorlichting neemt het verbod een "flagrante onderdrukking"

14 Verliezen van Koninklijke Marine, Koninklijke Landmacht en Nederland-Indisch leger tot 1 aug.

rond 1 procent van de troepensterkte.

15 Nederlandse missie vertrekt naar Djokjakarta om de verschillende aspecten van het openbare en sociale leven in de gebieden der republiek onder oegenschouw te nemen

16 Besprekingen tussen de Nederlandse en de Indonesische overheid over de toekomst van Ned-Indië hervat

24 Vertrek eerste deel van de Zeven-decemberdivisie (drie divisies die over heel Indië verspreid worden); volledige aankomst: november in heel Nederland, politie opent vuur op demonstranten: een dode; Minister Fiévez: "Politie niet verantwoordelijk... de

verantwoordelijkheid komt op die neer die tot demo hebben aangespoord"

26 Op 20 september begonnen verhandelingen over wapenstilstand afgebroken, omdat republikeinen eisen dat geen verdere Nederlandse troepen naar Indonesië gestuurd worden

Oktober

2 Nieuw kabinet Sjahrir; Macht die tijdelijk in handen van Soekarno was nu weer overgedragen aan de raad van ministers

3 Het in Indië belegde Nederlandse kapitaal bedraagt ca. 2,5 miljard dollar

7 De onderhandelingen onder voorzitterschap van Lord Killern tussen de Nederlandse commissie-generaal en de Republikeinse delegatie te Batavia geopend

8 Soekarno verdedigt zijn houding tijdens de Japanse bezetting

14 Wapenstilstand gesloten. De Britse troepen worden voor 30 november teruggetrokken De waarheid: "van Nederlandse standpunt uit is er thans voor de troepentransporten geen enkele rechtvaardiging meer. De wapenstilstand is gesloten, de jongens moeten naar huis."

16 Sjahrir formuleert eisen voor politiek akkoord

17 Soetomo (leider van de extremistische beweging Buffalo) roept op de wapenstilstand te verwerpen en de strijd tegen de Nederlanders en Engelsen voort te zetten

23 Minister van Oorlog spreekt zijn dank uit aan alle oorlogsvrijwilligers en militairen die als eerste naar Indië zijn gegaan. Als beloning krijgen ze een bijzonder onderscheidingsteken

24 Buitenzorg aan Nederlandse troepen overgedragen. Britse troepen te Medan,

Padang, en Palembang door Nederlandse vervangen.

November

1 Vanaf vandaag is Japans geld in Nederlands-Indië waardeloos

4 Regeringsverklaring: "onderscheid tussen Sjahrir en Soekarno niet bevorderlijk voor vruchtbaar overleg, republiek als een gegeven der politieke realiteit van het ogenblik"

15 Nederlands-Indonesische basisovereenkomst getekend; Sjahrir: "de overeenkomst ... is een historisch gebeurtenis"

19 De vereniging Nederland-Indonesië overhandigt de voorzitter van de tweede kamer 233.408 handtekeningen met het verzoek om alles voor een overeenkomst met Indonesië te doen

30 De laatste Britse soldaten (92.000 man) uit Batavia en Pandang vertrokken

ma 4 sep 2006 t/m za 30 sep 2006 - Meppel

Tentoonstelling Vergeven - Verzoenen

24 verhalen met foto's die een indringend en persoonlijk beeld geven van vergeving en verzoening wereldwijd. De verhalen komen van mensen die zelf geweld doorgemaakt hebben. Openbare Bibliotheek, Marktstraat 27. Gratis. Open: ma,wo,do 14-17.30 u.; di,vr 10-20 u.; za 10-13 u. Org: VredesPlatform Meppel en Museum voor Vrede en Gewelddoosheid. Info: 0522-49.20.32. E-mail: info@vredesmuseum.nl. Web: www.vredesmuseum.nl.

za 9 sep 2006 - Rotterdam - 10:00-18:00

Internationale Vrouwen-Vredesconferentie

Over de rol van vrouwen in het voorkomen en oplossen van conflicten en in het bevorderen van vrede en interculturele en interreligieuze dialoog. Mnv. vrouwen-'Peacemakers' uit verschillende conflictgebieden in de wereld. Zalencentrum Engels, Stationsplein 45. Org: Multicultural Women Peacemakers Network. Info: Farida Pattisahusiwa, 035-6857000. E-mail: mcwpm@chello.nl.

za 16 sep 2006 - Amsterdam - 13:30 - 16:00

Uitreiking Kees Koning Vredesprijs 2006

De vijfde Kees Koning-prijs gaat naar een persoon of organisatie die zich inzet voor de bevordering van ontwapening, het streven tegen oorlogsvoorbereiding en het bevorderen van geweldloosheid. Tevens lezing in relatie tot de winnaar van deze tweejaarlijkse prijs. Huize Lydia aan het Roelof Hartplein. Org: PSP'92 / Comitee Kees Koning Vredesprijs. E-mail: cor@psp92.nl. Web: www.psp92.nl.

do 21 sep 2006 - Zutphen - 00:00-24:00

24-Uurs Vredeswake
In het kader van de Internationale Vredesdag. Met een vredesloop, toespraken, zang, muziek, poëzie, gesprek, meditatie en stilte. Org: Vredesnetwerk Zutphen. Web: www.vredesnetwerk.nl.

do 21 sep 2006 - Amsterdam - 16:00-20:00

Festival Krijten voor Vrede
Multicultureel buurtgebeuren voor jong en oud: Alle (ong. 500) deelnemers maken samen een grote stoepkrijt-tekening met als thema vrede. Ook:

workshops, optredens van artiesten en deelnemende scholen en andere attracties rondom het thema. Slotervaart. Ihkv. Internatinal Dag van de Vrede. Org: Stichting AllOne. Info: Barbara del Court Konig, 06-16752340. E-mail: info@allone.nl. Web: www.allone.nl.

za 23 sep 2006 - Rotterdam - 10:30 - 17:00

Symposium 'Actieve Vrede'
Vraagstukken omtrent ethiek en duurzaamheid - Handelen vanuit inzicht en hart voor elkaar! Met o.m.: Abdulwahid van Bommel, Jan Diek van Mansvelt, werkgroepen, forum, bio lunch, initiatievenmarkt. Vondelweg 87 -89. Euro 15,- (studenten euro 8,-). Folder kan toegestuurd worden!. Org: Stichting Levenskunst/ onafhankelijke samenwerking. Info: 010 4655205. E-mail: info@actievevrede.nl. Web: www.actievevrede.nl.

11 nov 2006 - Utrecht - 11:00-16:00

Landelijke dag van vrouwen voor Vrede: Politiek voor de Vrede
Met inleidingen, verkiezings-

tips en toelichting op de brochure Politiek voor de Vrede, optredens van de 'Raging Grannies', verkiezing van de Vredesvrouw van het Jaar, workshops, etc. De Wijkplaats (Lombok), Johannes Camphuijsstraat 101. Vooraf aanmelden!. Org: Vrouwen voor Vrede. Info: 033-4622755. E-mail: vrouwen-voorvrede@antenna.nl. Web: www.vrouwenvoorvrede.nl.

zo 1 okt 2006 - Den Haag - 14:00

Jubileumbijeenkomst 25 Jaar Haags Vredes Platform
Opgericht in de 'Kruisraketten-tijd', zijn kernwapens nog steeds een belangrijk agendapunt voor het HVP, naast wapenhandel, militarisme, militaire interventie en bondgenootschappen als de NAVO of de militaire arm van de EU. Het HVP werkt samen met met anti-racistische, migranten-, milieu-, sociale en Derde-Wereld-organisaties. Cafe Emma, Regentesseplein 222. Org: Haags Vredes Platform. Info: 070-3251102, -3504605 en -3922102. E-mail: Zie website. Web: www.haagsvredesplatform.nl.

do 19 okt 2006 - Den Haag

Tentoonstelling 1000 vredesvrouwen uit alle werelddelen
Ihkv. het internationale project '1000 PeaceWomen' en op basis van het gelijknamige boek: 22 carousel met elk 48 kaarten met foto's en teksten. Nederlandstalige catalogus beschikbaar. Zie www.1000peacewomen.org. World Forum Convention Centre, Churchillplein 10. Aansluitend blijft de tentoonstelling in Den Haag en komt dan tot 8 november in een minierie. Org: 1000 PeaceWoen/Vroject/Vrouwen voor Vrede. Info: 033-4622755. E-mail: vrouwen-voorvrede@antenna.nl. Web: www.vrouwenvoorvrede.nl.

19 t/m 26 nov 2006 - Migrantenweek

www.migrantenweek.nl

23 nov 2006 - Rijswijk

Protestacties tegen NIDD Wapenbeurs
De NIDD houdt zijn jaarlijks 'symposium'. Hun primaire doel: 'het bevorderen van een optimale inschakeling van de Nederlandse industrie bij opdrachten van het Ministerie van Defensie'. Stop die wapenhandel!!! Evenementenhal. Org: Ontwapen!. E-mail: ontwapen@hypocrisy.org. Web: www.ontwapen.org.

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie

Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Willie Gardien, Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth, Gerda Langereis (eindredactie), Piet Vliegenthart

Aan dit nummer werkten verder mee:

Sjon Donkers (Overcome), Werkgroep

Kerken van Kerk en Vrede (Overcome), Bram Grandia, Frits ter Kuile, Jan Schaake, Pim Valkenberg, Lydeke Vroom, Julian Volz

Redactie- en administratieadres

Vredesspiraal, Postbus 1528, 3500 BM, Utrecht
Telefoon: 030-2316666, fax: 030-2714759
Email: vredesspiraal@kerkenvrede.nl

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweld-

loosheid. Het alom heersende geloof in geweld - ook binnen de kerken nog niet overwonnen - moet weerlegd en ontzenuwd worden. Elke poging tot (christelijke) rechtvaardiging van militair geweld en van voorbereiding daartoe verhindert de dienst der verzoening waartoe kerken en christenen geroepen zijn. Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meldt u dan aan als lid of doneateur.

Leden betalen tenminste € 36,50 per jaar (inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keer per jaar een ledenbrief).

Kerk en Vrede, Obrechtstraat 43; Postbus

1528, 3500 BM Utrecht; telefoon: 030-2316666; fax: 030-2714759;
Email: secretariaat@kerkenvrede.nl; www.kerkenvrede.nl

Abonnement

Leden van Kerk en Vrede ontvangen Vredesspiraal gratis.
Een abonnement op het blad kost € 15 per jaar. giro 435382

Lay-out en druk

Narratio, Gorinchem

ISSN-nummer: 1574-2725

ALTERNATIEVE VETERANENDAG

Indonesië blijft een moeizaam hoofdstuk in het Nederlandse bewustzijn

Julian Volz

Op 29 juni werd Den Haag opgesierd met een Veteranendag. Op de verjaardag van Prins Bernhard, verleden jaar ingesteld door de regering. Postuum feestje voor Prins Bernhard? Feestje voor de veteranen? Feestje voor kinderen? Of propagandafeestje voor Defensie?

Veteranen en Alternatieven

Vijfduizend veteranen waren afgekomen op het feest. Ze de-filerden langs 45.000 toeschouwers door de straten van een bloedheet Den Haag. De Indonesië-veteranen vormden de grootste groep. In de grote hal van het stadhuis was een tentoonstelling gewijd aan deze eerste Veteranendag, het Malieveld werd de schouw-plaats waar kinderen op tanks konden klimmen, in films zagen hoe vaak Nederlandse militairen sinds 1945 vrede brachten in buitenland, en snacks konden proeven uit diezelfde buitenland. Voor volwassenen werd er goedkoop bier geschonken.

Het Haags Vredesplatform wil een alternatief bieden voor dit 'feestje' dat voortaan elk jaar terugkeert. Het begin van dat alternatief was contrasterend bescheiden. Een kleine zaal, op een moeilijk te vinden plek. De inhoud was des te interessanter.

Zo was er Adriaan Bosma van "Veteranen voor Vrede". Hij onderstreepte de noodzaak dat veteranen elkaar ontmoeten, omdat ze samen veel te verwerken hebben. Maar dan moet het wel in hun handen zijn, en niet een door de regering gemanipuleerde oorlogspropagandaslag. Hij gaf aan hoe de begeleiding van getraumatiseerde veteranen wordt geminimaliseerd. En hij bepleitte, dat ook Veteranen voor Vrede op scholen mogen komen vertellen, en niet alleen veteranen die pleiten voor oorlogvoering.

Weiger-Veteranen

Hoofdspreker was Jan Maassen, een weiger-veteraan, namelijk een Indonesië-weigeraar. Hij vertelde over de motieven van de weigeraars, en vooral over de behandeling die ze kregen. De Indonesië-weigeraars zijn emotioneel, financieel en sociaal nog steeds beschadigd.

Ze werden gestraft met gevangenis, van enkele maanden tot vijf jaar. Velen van hen kwamen in het detentiekamp in Schoonhoven, waar ook NSB-ers en SS-ers gevangen zaten. Bitter gestemd vertelt Maassen, dat de NSB-ers en SS-ers méér privileges hadden dan de weigeraars als het ging om bezoek en extra eten. Bovendien kregen veel NSB-ers en SS-ers na enige tijd gratie, terwijl de weigeraars de volle straffen moesten uitzitten. Het kon ertoe leiden dat een SS-er met 20 jaar straf eerder vrijkwam dan een weigeraar.

De willekeur van de uitgedeelde straffen bleek onderdeel van de psychologische dwang die werd uitgeoefend op de weigeraars.

Die dwang was groot, omdat er duizenden weigeraars waren, meer dan ooit in de Nederlandse geschiedenis. Ze moesten bewerkt worden, om niet de hele 'politieonele acties' in gevaar te brengen.

Zo was er een selectieprocedu-

re. De uiteindelijke strafmaat hing mede af van de rechter. De hele procesgang verliep overigens uitzonderlijk snel: 23 jongens hoorden 's morgens de eis tegen zich, 's middags was de uitspraak. Voor sommige weigeraars was er een vorm van clementie, zij kregen slechts enkele maanden omdat ze in de oorlog ouders of andere familieleden hadden verloren.

De politieke motieven van de weigeraars kregen geen ruimte. De toegewezen advocaat en de rechter deden de weigeraars af als jongens die niet van huis weg konden: "Horizonvrees of oedipuscomplex". Voor velen van hen gold enige variatie op de gedachte: "Ik wil niet in Indonesië bezetter spelen, wat de Duitsers hier net gedaan hebben." Wat tot op vandaag steekt, is dat ze voor hun politieke weigering een politieke straf kregen, terwijl op papier hun weigering werd ge-psychologiseerd. En tot op heden is er geen eerherstel.

Herdenkings-weigering

Zelfs binnen de vredesbeweging is men zich er nauwelijks van bewust, dat er categoriën weigeraars waren. Nederland had al vóór WOII gewetensbezwaren geaccepteerd. Tijdens de 'politieonele acties' waren er heel veel gewetensbezwaarden, die als zodanig te werk gesteld werden voor minstens de duur van de dienstplicht. Feitelijk mochten ze niet eerder vrij komen dan de soldaten uit Indonesië. Velen van hen kwamen terecht op de Vledderheide.

Ook in de achterban van Kerk en Vrede zijn deze mensen te vinden, zoals Jan Joppe. Toen hij in 1946 de oproep ontving voor de militaire keuring, dook hij onmiddellijk onder op hetzelfde adres waar hij in 1944 terecht kwam vanwege de "Arbeitseinsatz". Vanuit het onderduikadres diende hij een verzoek gewetensbezwaarde in. Hij kwam in 1947 goed voorbereid voor de commissie van het Ministerie van Oorlog. Een vrijzinnige dominee had hem

op het hart gedrukt geen politieke redenen te vermelden. In het kamp Vledder was de behandeling goed. Het leven leek op dat in een kazerne, met lange werkdagen, zakgeld en bewegingsvrijheid. De arbeid was ontginning van de heide.

Een ander lid van Kerk en Vrede, Hans Bakker, was ook gewetensbezwaarde, maar kwam tot die stap vanwege de oorlog tegen Indonesië. Hij vond het té gek om net na de bevrijding elders op mensen te schieten, en dat bracht hem tot bezinning. Ook hij kwam op de Vledderheide terecht.

Henk Akkerman, ook lid, was degene die het onderscheid helder maakte tussen de ene en de andere groep. Hij stelde duidelijk: "Ik ben geen Indonesië-weigeraar, ik ben gewetensbezwaarde. Alleen speelde het toevallig in de tijd van Indonesië."

Terug naar de Alternatieve Veteranendag. De aanwezigen waren het er bijna unaniem over eens, dat de vredesorganisaties samenwerking moeten zoeken met Veteranen die uit eigen ervaring vragen stellen bij de actuele oorlogshandelingen, de leugens rond "vredesmissies", het bagatelliseren van de schade die wordt aangericht bij de soldaten en de bevolking waarheen ze gezonden worden. Bij de opzet was gekozen om het volle accent te leggen op onze vergeten Indonesië-oorlog door een Indonesië-weigeraar centraal te stellen. Veel van zijn kameraden zijn inmiddels dood. Jan Maassen kostte het duidelijk veel energie om zijn verhaal te vertellen. En emotie, want Nederland weigert dit te erkennen. Een verzoek aan Kamerfracties werd door Femke Halsema beantwoord: "Julie zaak is toch al opgelost, dat is zo lang geleden". Deze reactie is typerend voor het Nederlandse bewustzijn. Er ligt nog werk in eigen huis voor vredesorganisaties.

hebben jullie uit het boek misschien twee foto's?

Met een voorwoord van Poncke Princen

De Indonesië Weigeraars

Interviews met Indonesiëweigeraars geven een beeld van de motivatie van deze mannen die toen dienstplichtige jongens waren, vlak na de bevrijding van de Duitse bezetting. Onder de weigeraars waren joodse mannen, die in het beste geval minder hard gestraft werden voor hun weigering... maar dan wel op psychologische en niet op politieke erkenning.

Het boekje geeft overigens vooral inzicht in de harde pressie die er van de

Staat der Nederlanden uitging om de massale weigering de kop in te drukken en een groot deel van die jongens toch nog naar Indonesië te krijgen. Ook wordt aangetipt in welke taal de Nederlandse overheid de oorlog legitimeerde. Je waant je in de taal van Bush met zijn "oorlog tegen het terrorisme". Een zeer lezenswaardig boek, al verschenen in 1989, maar nog steeds hoogst actueel omdat Nederland zich

nog steeds niet intensief met dit eigen oorlogsverleden heeft beziggehouden. Het boek is in de uitverkoop, verkrijgbaar voor € 1,- plus verzendkosten (samen € 3.25) bij VD/AMOK, Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht.

De Indonesië weigeraars, Kees Bals en Martin Gerritsen, 1989 Antimilitaristische Uitgeverij, 128 pagina's, ISBN 90 71124 53 3

Opening van de vredesweek

Op zaterdag 16 september van 13.30 tot 18.30 uur wordt de vredesweek geopend in het Albada College in Vlaardingen. Het wordt een middag waarin discussie, humor en eten elkaar afwisselen met workshops, ontmoeting en muziek. Tijdens de workshops is ook een bezoek aan de Vredesfabriek mogelijk. Kerk en Vrede zal een bijdrage leveren aan het programma in de vorm van een rollenspel. Het thema van de vredesweek 'De ander dat ben jij' kun je niet concreter maken dan in elkaars rol te duiken.

De Nederlandse inboorling wordt immigrant en andersom. Wit krijgt een kleurtje. Minderheden nemen even de rol over van de dominante meerderheid.

Tijdens de try-out in juni waren de deelnemers erg enthousiast. Wie zelf tijdens of na de vredesweek een soortgelijk rollenspel wil organiseren, vindt op de website van Kerk en Vrede een handleiding. (www.kerkenvrede.nl - interreligieus vredeswerk - rollenspel).

Meer informatie over de vredesweek is te vinden op www.ikv.nl - vredesweek.

Internationale Dag van de Vrede

Sinds een jaar werken organisaties als WarChild, Novib, ICCO, IKV, NEAG en Kerk en Vrede samen in de coalitie 'People building Peace'. Mensen bouwen vrede, overal in de wereld. In eigen land en ver weg. Dat willen we samen versterken en dat willen we ook gezamenlijk onder de aandacht brengen. Samen organiseren we daarom op de Internationale Dag van de Vrede op het strand van Scheveningen van 15.00 tot 21.00 uur de manifestatie "Planet Peace".

Strand en boulevard worden omgetoverd tot een plek waar wordt gedebatteerd met vredesactivisten en politici, waar wordt gedanst en gerapt, waar films en korte clips te zien zijn, waar vredesvliegers worden opgelaten en nog vele andere activiteiten plaatsvinden. NEAG zal de "Anke Kooke bokaal" uitreiken aan een vernieuwend vredesinitiatief, het Humanistisch Vredesberaad zal bekend maken wie dit jaar de 'journalist voor de vrede' is geworden en als Kerk en Vrede organiseren we een debat met Europarlementariërs over Europa als vredesproject. Het hele programma is te zien op www.planetpeace.nl

Europa als Vredesstichter

De lidstaten van de Europese Unie hebben veel bevoegdheden overgedragen aan Brussel. Als het gaat om het buitenlands beleid, zijn het echter nog steeds de ministers van Buitenlandse Zaken die het voor het zeggen hebben. Dat leidt nogal eens tot verdeeldheid, zoals laatst nog pijnlijk duidelijk werd bij de oorlog tegen Libanon.

De EU wordt nogal eens aangeduid als vredesproject, met name omdat de Europese eenwording heeft bijgedragen aan de vrede in Europa zelf. Maar welke rol speelt de EU bij conflicten elders in de wereld: kunnen we ook spreken van een vredesproject als we kijken naar de rol van Europa in de wereld? En wat is in dat opzicht de bijdrage vanuit Nederland?

Aan de vooravond van de Tweede Kamerverkiezingen willen Kerk en Vrede en NEAG Alternatieven voor Geweld een aantal politici aan de tand voelen over hun visie. Wat zal de komende jaren de inzet zijn van Nederland met betrekking tot Europa als vrede-

stichter?

Het debat wordt gehouden op maandag 6 november 2006 in het Jacobitheater, St.Jacobsstraat 12, in Utrecht, op loopafstand van het station.

Schipholwakes

In de nacht van 26 op 27 oktober zal het 1 jaar geleden zijn dat de verschrikkelijke brand plaatsvond in het detentiecentrum van Schiphol, in de vleugel met uitgeprocedeerde vluchtelingen. Elf doden waren te betreuren, enkele ernstig gewonden, veel getraumatiseerden. Ondanks alle tweedekamervragen en regeringsbeloften werden de overlevenden volledig in de steek gelaten, van hulp verstoken. En weer opgesloten in brandonveilige detentiecentra zoals de boot in Rotterdam.

U kunt meewerken aan de Schipholwakes. Organisaties als Kerk en Vrede, de Basisbeweging en INLIA hopen op zoveel mogelijk plaatsen in het land waar men avondwakes of nachtwakes zal houden. Men kan de avondwakes houden in moskeeen, synagogen, kerken, op pleinen

bij herdenkingsmonumenten. Men kan nachtwakes houden waarbij mensen voor een aantal uren intekenen. Men kan waken bij water en brood.

Op de website www.schipholwakes.nl wordt achtergrondmateriaal aangeboden, namen van de gedoden, teksten die bij een dodenherdenking te gebruiken zijn.

U kunt in voorboden of andere teksten memoreren hoe Europa en Nederland zich afsluiten voor migranten en hen als illegalen toch toelaten vanwege economische noodzaak. U kunt aandacht schenken aan de neiging in Den Haag, om de schuldvraag te gaan leggen bij enkele bewakers, die alles deden om de mensen te redden, maar wel fouten maakten door gebrek aan goede instructies. Wel wordt gevraagd, alle wakes die gehouden worden te melden, voor een goed overzicht. Dat kan via de website, of via telefoon 030-2316666.

In de rol van "hullie"

Op 17 juni waren we met enkele mensen uit de achterban van Kerk en Vrede en Islam en Dialoog bijeen ter voorbereiding van de vredesweek, die als thema heeft: 'De ander dat ben Jij'. Je kunt het niet concreter maken dan in elkaars rol te duiken. Dat gebeurde dan ook, onvoorbereid. We waren er de ochtend zoet mee, iedereen was zeer enthousiast en het blijkt een werkmodel te zijn dat we graag aanbevelen. Voor wie zich afvraagt hoe je zo iets aanpakt, we hebben een soort handleiding geschreven die op de website van Kerk en Vrede staat: www.kerkenvrede.nl, vervolgens onder interreligieus vredeswerk: rollenspel.

Aan het einde van de vredesweek begint de ramadan, een periode waarin onze vrienden van Islam en Dialoog graag informatie geven over hun geloof, hoe hen dat bezighoudt, wat het voor hen betekent. Op 17 juni werd helder, dat ook zo'n rollenspel, waarin inboorlingen de migrant spelen en migranten de inboorling, een goede manier kan zijn om een iftarmaaltijd inhoud te geven. Waar relaties ook met joden bestaan, kan nagedacht worden over de vraag hoe de drie posities vruchtbaar verdeeld kunnen worden. Alleen al de reflectie daarover kan tot diepgaande dialoog voeren.

BON (aankruisen wat van toepassing is)

- noteer mij voor € 15 als abonnee op het kwartaalblad Vredesspiraal, daarmee ondersteun ik ook het werk van Kerk en Vrede; ik wacht met betalen op de acceptgiro
- noteer mij als lid van Kerk en Vrede voor € 36,50 per jaar ik ontvang dan de Vredesspiraal en de ledenbrief van Kerk en Vrede; ik wacht met betalen op de acceptgiro

Stuur mij:

- het "Europaboekje" à € 3
- nieuwe brochure "Blijft Europa een vredesproject..." à € 3
- IFOR-brochure "Shalom, Salaam, Peace" à € 7,50
- brochure van de Theologische Werkgroep "Verwording van het beloofde land" à € 2,-

bij het bestelde ontvang ik een acceptgiro

naam:

adres:

email:

Deze bon kunt u opsturen aan Kerk en Vrede, Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht (een postzegel mag, maar hoeft niet)

Iran 1964 - de Dam

2006 Mohammed was in 1993 onderweg naar zijn zus in Toronto toen hij tijdens zijn overstap op Schiphol werd opgepakt en een maand of zes in het grensgevang werd opgesloten, misschien omdat hij een stempel miste of omdat hij opviel. Toen hij bij ons woonde, ontpopte hij zich als een echte jutter en z'n kamer was tot de nok toe gevuld met spullen voor de zondagse rommelmarkt in een naburige flat. Later was z'n eigen flatje ook opslag voor 't handeltje dat hij op het Waterlooplein dreef. Tot de douche aan toe, maar af en toe maande ik hem toch dat hij zich eens een beetje moest wassen voor hij op bezoek kwam. Want Mohammed was de enige die altijd bleef komen eten, tv kijken, en feesten vieren: 'my Noël House family'. Niet iedereen kon z'n gedrag en narrenhumor waarderen en menigmaal werd hij voor enige tijd verbannen.

De laatste jaren toen hij z'n flatje was kwijt geraakt, ging hij er slechter uitzien en viel hij bij de tv of in de metro in diepe slaap. Vrijdagavond zag ik Mohammed tussen z'n spullen op het Waterlooplein terwijl de veegwagens hem belaagden. Hij vertelde dat z'n zus een kaartje had gekocht zodat hij bij z'n ouders in Iran op bezoek kon. Een paar dagen later nam de milieu politie al z'n spullen in beslag toen hij weer niet na sluiting van de markt weg was. Die nacht werd hij leunend op een koffer in 't trambokje naast de Bijenkort gevonden. Iets met z'n hart.

Op de avondwake was ik verrast hoe veel mensen er waren van zeer divers pluimage: stropdassen, tatoeages, zusters, dames en daklozen en enorme boeketten van de collegae van de markt. Bij de begrafenis van gemeentewege hielden we met een handjevol mensen 20 minuten stilte in de aula en liepen toen met de kist naar een achteraf bosje. De imam en medegelovigen gingen op kousenvoeten op de vochtige bosgrond bij de kist staan om te bidden. Drie van hen klommen in het graf en maakten het gerieflijk. Mohammed werd uit de kist gehaald en voorzichtig in het graf gelegd. Er werd nog meer gebeden en teder werden drie handjes zand op hem gesprekend: stof zijt ge, tot stof zult gredactioneel

Frits ter Kuile